

Népszava Könyvkereskedés kiadása Budapest

A DRÁGASÁG

Írta: Varga Jenő

Budapest, 1912

Világosság Könyvnyomda rt. Budapest, VII. Conti-utca 4.

Gyötrő nyugtalanság, szilaj elkeseredés fogta el világszerte a proletárok millióit. Valóra válnak Marx szavai: „A modern munkás, ahelyett, hogy az ipar haladásával emelkednék, mind mélyebben stllyed saját osztályának feltételei alá. A munkás pauperré (nyomorgóvá) válik. A burzsoázia képtelen az uralkodásra, mert már arra is képtelen, hogy rabszolgájának létét rabszolgaságának keretében biztosítsa.“

Milliónyi proletár lelkéből felsarjad a kérdő szó: Miért nem lakhatunk mi jól, holott dolgozunk nap-hosszat? Miért nem jut nekünk ma még annyi sem a földi javakból, mint eddig? Hogy van az, hogy ma rosszabb a gúnyánk, ízetlenebb az ételünk, gyerekeink fáznak a fütetlen szobában, nyomorgunk és nélkülözünk, noha éppen annyit dolgozunk és keresünk, mint azelőtt? Hát nem elég nagy a föld, hogy a mi számunkra is teremjen kenyeret, húst, tűzifát?

Nem, feleli erre a jóllakott polgári tudósok hada. *A föld nem elég nagy ahoz, hogy mindenki jóllak-hasson,* Már száz év előtt megmondta Malthus, a híres angol pap, hogy a földön mindaddig nyomor és szenvedés lesz az emberek nagyrészének sorsa, míg meg nem tanulják az önmérsékletet, amíg olyan nyakra-főre szaporodnak a proletárok, mint eddig.

Hogyan, feleli rá a szűkölködő munkás, ti azt állítjátok, hogy szegénységünk túlságos szaporaságunkból ered? De hisz eddig mindig azt hallottuk, hogy a gyermek istenáldás, hogy a magzatelhajtás bűn, hogy a haza csak úgy boldogulhat, ha szaporodik a magyarság. Hisz grófok és grófnők, a haza

díszei szövetkeztek, hogy küzdjenek az egygyermek-rendszer ellen? Mit csináljunk hát, szaporodjunk, vagy ne szaporodjunk?

A munkás hiába vár feleletet kérdésére, a tudós nem mondhatja neki, hogy szaporodnia kell, mert a grófoknak szükségük van olcsó munkaerőre, de viszont a nyomasztó drágaságért a felelősséget csak a túlságos szaporodás révén lehet a természet mostohaságára és a munkásokra kenni.

Az elkeseredett munkás tovább gondolkodik:

Ha az volna a drágaság oka, hogy túlságosan elszaporodtunk, miért nem szenvednek a gazdagok is a drágaság miatt? Bezzeg ők nem szenvednek! Lakásuk egyre pazarabb, ruházatuk cicomásabb, ékszereik ragyogóbbak. Míg nekünk betevő falat is alig jut, nekik jut pénz a legdrágább dolgokra; mi még ruhát sem vásárolhatunk, mert egész keresetünket lakásra és élelemre kell odaadnunk, ők minden szépben és jóban dúskálkodnak. Most két-annyit kell fizetnünk lakásért, másfél annyit kenyérért, húsért, krumpliért, mint tíz év előtt. Hisz azóta nem szaporodtunk annyira! Itt valami nincs renden, itt mi valamiképp be vagyunk csapva.

Az egyszerű, a proletársors keserveivel küzködő munkás érzi a maga igazát, érzi, hogy megrövidítik, meglopják, megcsalják, de nem látja, milyen uton-módon. Segítsünk neki gondolkodni.

A drágulás a világpiacon

a) Miért drága a gabona a világpiacon?

Nemcsak nálunk, az egész világon megdrágult minden. Igaz, hogy nem olyan nagy mértékben, mint nálunk, mert nálunk maga az állam drágítja meg mesterségesen az élelmiszerek árát, amint azt még látni fogjuk. De drágulás az egész világon mutatkozik.

Megdrágultak az élelmiszerek, Angliában, ahova az egész világról szállítják az élelmiszert, manapság 5—8%-kal drágábbak a növényi élelmiszerek és 15—20%-a az állati eledelek, mint ezelőtt 10—15 évvel.

Megdrágultak az iparcikkek is. A szén, a szövött áruk, a fémek ára is 20%-kal magasabb manapság, mint 10—15 év előtt.

Vizsgáljuk meg, miért lett drágább a gabona. Elég, ha ezt vizsgáljuk, mert a többi növényi termelvény ára ezután igazodik.

A gabona ára nyilván azért emelkedik, mert a termelt mennyiség kevesebb, mint amennyire szükség van. Így azok, akik kenyeret akarnak enni, felferik a gabona árát, akinek nincs elég pénze, az meg éhen marad.

De miért nem termelnek az emberek több kenyérgabonát? Nem lehet többet termelni? Tényleg igazuk van a polgári tudósoknak, hogy többen élünk már a földön, mint ahánynak a föld kenyeret bír adni?

Nem így áll a dolog. A természet nemcsak annyi embernek nyújtana megélhetést, mint amennyi most él a földön, hanem sokszor annyinak. Óriási föld-

területek, százszor akkorák, mint Magyarország, hevernek még parlagon, míveletlenül. Nemcsak messze idegenben, nálunk is, Magyarországon, Európa szívében. Magyarország területének egy tizedrésze állandóan ugar, míveletlenül hever. Erdélyben egy negyedrésze. Mocsarak, nádasok, árterületek terpeszkednek ott, ahol kenyér teremhetne. Másutt mérföldnyi területen vadaskertek terülnek el; az emberek éheznek, a gabonatermő földet azonban legelő nyájak, száguldó vadak foglalják el.

De a megművelt területnek is mily csekély a termése! Nálunk 6—8 métermázsa terem egy holdon, míg Angliában, Németországban, Belgiumban két-háromszor annyi.

Pedig még mennyivel többet lehetne termelni, mint amennyit Angliában termelnek egy hold földön. Kropotkin kiszámítja, hogy manapság egy hold föld untig elég volna egy ember eltartására, ha a modern földművelés minden vívmányát alkalmaznák.

Miért nem terem hát elegendő mennyiségű gabona?

Azért, mert a föld felülete, az életet termő rög magántulajdonná vált. Magántulajdonná lett a természet kincse, a termőföld, amelyet nem termelt senki, amely jog szerint mindenkit egyformán megilletne.

Valamikor így is volt. Közös tulajdon volt a föld, termése azé volt, aki megművelte. Bárki a közös legelőre hajthatta jószágát, bárki hordhatott haza az erdő fájából, amennyire szüksége volt. A régi földközösség hitvány roncsai gyanánt még most is fennállanak a közlegelők és községi erdők némely faluban.

A föld javarészét azonban kapzsi nemesek kisajátították, felosztották az anyaföld kérgét maguk közt, elkergették a parasztokat, csak hitvány foszlányokat hagyván meg számukra. A földjüktől megfosztott parasztok ezrei, a mai ipari proletárok ősei, ellepték a városokat.

A föld magántulajdonná válván, a kapitalista kizsákmányolás eszközévé lett. Nem azért mivelik

már a földet, hogy a népnek kenyere legyen, hanem hogy a tulajdonosnak profitja legyen belőle. Azok a nagyurak, akik a termőföld egy egy nagy darabjának tulajdonosai, bizony keveset törődnek azzal, hogy jut-e kenyér a népnek, ők aszerint rendezik be gazdaságukat, hogy miképp jutnak évente a legtöbb tiszta profithoz.

A legtöbb profithoz pedig nem éppen akkor jutnak, ha egy-egy földdarabról lehetőleg sokat termelnek. A földnek ugyanis az a tulajdonsága van, hogy nagyobb mennyiségű hozadékot rendesen csak aránytalanul nagyobb költség mellett hoz. Más szóval, ha én valamely hold földről 6 métermázsza búzát tudok aratni 120 korona költséggel, úgy 8 métermázsát azonos termelőmód mellett nem 160 koronányi, hanem csak ennél nagyobb költséggel tudok termelni.

A nagybirtokosok tehát mindig a profitot veszik számba, midőn eldöntik, hogy miként termeljenek. Több termeléshez több munkás kell; ha több munkás kell, emelkednek a munkabérek. Másfelől, ha több terem, nagyobb a kínálat, eshetnek az árak. Mindezt számba veszik a földbirtokosok világszerte és *csak* akkor termelnek többet, ha *ezáltal tiszta profitjuk is gyarapszik*. Ha tiszta profitjuk növelése úgy kívánja, elvonják a földet a gabonatermeléstől és birkalegelőt alakítanak belőle; Angliában az utolsó két évtizedben több mint egy millió hold szántóföldet alakítottak át legelővé. Ha nem művelik a szántóföldeket, kereset nélkül maradnak a mezőgazdasági munkások; a vagyontalan kétkézi munkások újabb rétegei veszik útjukat az ipari centrumokba, szaporítják a munkanélküliek számát, gyarapítják a keresletet a mezőgazdasági termények iránt, fokozzák a drágaságot . . .

De hisz éppen ezt óhajtják a nagybirtokosok: magasak legyenek az árak, gyűljön halomra a profit; jut vagy nem jut a proletároknak kenyér, ennél legkisebb gondjuk is nagyobb.

A nagybirtokosok nem fokozzák a termelést, mert nem érdekük, hogy több teremjen, mert nem szaporítja profitjukat. De miért nem termelnek a

parasztok többet, a kiscgazdák? Hisz ők nem profitra dolgoznak, ők legfeljebb saját gyermekeiket zsákmányolják ki. Nekik tiszta haszon Tolna, amivel több terem?

Ha a nagybirtokosok azért nem termelnek többet, mert profitjuk nem kívánja a több termelést, a parasztok *viszont nem termelnek többet, mert nem értik a módját!*

Nézzünk csak körül valamelyik magyar paraszt faluban. Szana-szét szórva az egész határban, gyakran több kilométernyire a falutól, fekszenek a paraszt földjei. Gyakran oly messze, hogy fuvarba többet kérne el a kijáráért, ha idegennek tenné, mint amennyit termése megér. Az egyes dűlök közt 20 — 30 méter széles utak éktelenkednek. Sekélyen faekóval túrja fel a földet, ugyanazt a vetőmagot használja évtizedeken át. A trágya ott hentereg az udvar közepén, az értékes trágylevet kilúgozza az eső. Hogyan adhasson hát a föld bő termést! A közlegelők gondozatlanok, kopárak, a legelő jószág éhesen kerül haza! Hogyan lehet így állattenyésztést üzni?

A földmagántulajdon! Ez az oka a drágaságnak, mert ez az oka a kis világterméseknek. A mily bűn a társadalom ellen, hogy a nagybirtokosok profitérdeke döntsön afölött, jut-e nekünk kenyér vagy sem, épp oly bűn az, hogy a termőföld tetemes része tudatlan emberek kezén van, akik a benne rejlő termőerőt a társadalom javára kihasználni nem tudják.

A földmagántulajdon nemcsak a művelés alatt álló föld kihasználását akadályozza meg, hanem új területek megművelését is. A gabonatermelésre alkalmas területből igen nagy része Észak- és Délaineriában, Afrikában, a világ minden táján földspekulánsok kezében van. Potom áron szerezték ezek meg a tulajdonjogukat, a földet pedig csak bér fizetése ellenében engedik át másnak művelésre. Ámde ezek a vidékek igen messze esnek Európától, nagyon nagy a szállítási költség; a föld megművelője csak akkor fizethet bért a földspekulánsnak, ha a gabonaár nagyon magas. Bérfizetés nélkül sincs föld: a speku-

lás nem engedi földjeit művelni, a gabonaár a hiány folytán emelkedik; midőn már oly magas, hogy ezeken a messzefekvő vidékeken is lehet a földért bért, járadékot fizetni a spekulánsnak, csak ekkor veszi itt is kezdetét a gabonatermelés.

A földmagántulajdon: ez az oka a drágaságnak; a lakosság szaporodik, a világ gabonatermése nem; a drágulásnak be kellett állni!

b) Miért drága a hús a világpiacon?

A húsdrágulás a világpiacon még nagyobb méretű, mint a növényi táplálékok drágulása. Londonban például az utolsó 15 évben körülbelül 20% az emelkedés, Amerikában még több.

A húsdrágulás okai lényegében azonosak a gabona-drágaság okaival. Az állatok növényi eledeleket fogyasztanak; ha drága a takarmány, a kukorica, árpa, zab, korpa, úgy az állatáraknak is magasaknak kell lenni, hogy a tenyésztő megszerezze profitját. Magyarországon például a takarmányárpa átlagos ára 1901-ben 1230 korona volt, 1911 november 8-án 18'90 korona. A kukoricáé 1901-ben 10·60 korona, 1911 november 8-án 19.65 korona méter-mázsánként. Meg kellett tehát drágulni az állatáraknak is.

De hozzájárul a dráguláshoz az is, hogy a hústáplálék iránti kereslet még gyorsabban nő, mint a lakosság szaporodása. A kapitalizmus fejlődésével együtt jár a lakosság összeszorulása a nagy városokban. A nagybirtok borította mező elnéptelenedik, a lakosság zöme városokban húzódik meg. A városi lakosnak pedig, aki egészségtelen lakásban sokadmagával alszik, naphosszat gyarak embergyilkos gőzét-füstjét szívja be, több hústáplálékra van szüksége, mint a falusi embernek . . .

A vágójószág drágasága, kapcsolatban a takarmánydrágasággal a mai viszonyok közt egyenesen az állattenyésztés romlására vezet; Magyarországon például 1909-ben nem kevesebb, mint 625 ezer tehenet és több mint egy millió borjút és növendékmarhát vágtak le; miből legyen majd a jövő évek-

ben vágójóság, ha a szaporulatot már kiskorában leöldösik? így van ez másutt is; nem csoda tehát, hogy a hús ára mindenfelé emelkedik!

c) Miért drágák az iparcikkek?

Nemcsak a növényi és állati termékek drágultak meg: felszökött az ára az ipari és bányászati cikkeknek is. A szén ára megduplázódott, úgyszintén a rubanemtié, a bútore stb.

A burzsoázia olcsó árakkal indult világhódító útjára. Olcsó tömegárukkal árasztotta el a piacot, hatalmas versenyével tönkretéve a céhbeli kismes-tereket, akik kis piacuk számára, csak megszabott magas árak mellett termeltek. „Áruinak potom ára az a nehéz üteg, amivel rommá lő minden kínai falat, amivel hódolatra készíti a barbárok legmakacsabb idegengyűlöletét“ — mondja a Kommunista kiáltvány. Tönkre ment a verseny folytán a régi városi kézműipar, a burzsoázia gépeinek szolgálói, koldusproletárok váltak az egykori céhmes-terek ivadékaiból . . .

A burzsoázia a maga képére formálta az egész világ ipari termelését. És miután gyilkos versenyével mindenütt kipusztította a nemzeti kisipart, miután az éhenhalt lenszövők tízezreinek temetetlen hullája borította be India sivatagjait — mint az angol kormányzó jelentette —, a burzsoázia eljutott fejlődésének egy magasabb fokára: nem volt többé más versenytársa a világpiacon, mint önmaga.

Csak burzsoá állt immár szemben burzsoával. De a verseny még tartott: a kisebb termelők álltak szemben a nagyokkal; a versenyben a nagyok győztek, a kisebbek belepusztultak. Immár csak néhány óriás üzem állott egymással szemben egy-egy országban. Magyarország vastermelésének 80%,-a pl. két vállalat, a Rimamurányi és az osztrák Államvasúttársaság kezében van. *A világpiacon már csak az egyes országok egyesült burzsoáziája áll szemben más országok egyesült burzsoáziájával.*

A piac szükséglete ma már áttekinthetővé vált. A profithajhászó burzsoákban felmerült az a gon-

dolat: állítsuk vissza a régi, az árakat egyformán megszabó céheket — világpiaci alapon. Osszuk fel a világot magunk közt, szabjuk meg a termelvényeink árát közösen, hisz csak magunknak ártunk, ha az árakat lenyomjuk!

Megszületett a modern burzsoázia új termelési formája: a kartell. Egyes országok, vagy több ország ugyanazt a cikket termelő gyárosai szövetkeznek a verseny korlátozására, az árak emelésére. A szövetkezés néha az egész világra kiterjed. A szövetkezett vállalatok viszonya egyre szorosabb lesz, az eladást egy közös irodára bízzák, majd egyesítik üzemüket, néhányat beszüntetnek, másokat hatalmasan fejlesztenek; a sok különálló üzem végre egygyé lesz, kész a *tröszt*!

Immár megszűnt a verseny! A tröszt maga szabja meg az árakat, nincs versenytársa. A termelőeszközök javítása, a termelés olcsóbbodása ugyan egyre tart, de az árak nem csökkennek, hanem emelkednek.

A világszerte kartellekbe, trösztökbe tömörült burzsoázia fától az árakat, mesterségesen korlátozza a termelést, tudatosan idézi elő a drágaságot. Az ár-emelés kitűnő módja a profit nagyobbitásának, a profitráta emelkedik, ahelyett hogy sülyedne!

A kartellek és trösztök nemcsak a saját áruik árát verik fel, hanem az egész termelést megdrágítják. A szénkartell, a vaskartell megdrágítja a gépgyártást, a gépek drágulása megdrágít minden géppel termelt árut stb. Mint hullámgyűrű úgy terjed tova a kartellekből kiinduló drágaság az ipari termelés minden ágára!

A kartellbe tömörülés csak ritkán terjed ki az egész világ termelőire. Kendesen csak országos kartellek keletkeznek. A vilápiacon még van némi verseny, az ugyanazon fajta kartellek harcolnak egymás ellen: a német vaskartell nálunk, az osztrák-magyar vaskartell Németországban adja el olcsón a vasat.

Ezen a ponton lép közbe az uralkodó osztályok hatalmi szerve, az állam. A versenyben segítségére siet a belföldi termelőknek, magas behozatali vámmal sújtja az idegen termelők áruit.

A kartellek által okozott drágaság erősen sújtja az összes fogyasztókat. Így sok állam a fogyasztók nyomása folytán kísérletet tett a kartellek megtörésére.

A kapitalista jogrenden belül azonban nincs orvosság a kartellek kizsákmányolása ellen. Hiába kötelezi a bíróság óriási büntetések fizetése mellett a kartellt feloszlásra. A kartell névleg feloszlik, de azonnal más jogi formában újra megalakul. Ki tiltathatná meg a gyárosoknak azt, hogy becsületszóra megfogadják egymásnak, hogy bizonyos árnál olcsóbban nem adnak el? Ki tilthatja meg tiz gyárosnak, hogy üzemeiket mindannyian egy tizenegyediknek eladják? Mindkét esetben vége a versenynek, a termelők diktálják a fogyasztóknak az árakat!

Az iparcikkek drágulásának főoka a verseny kiküszöbölése a kartellek által; ez ellen nincs védekezés a kapitalista jogrenden belül. Az egész kapitalista termelési rendet kell megdönteni, a termelőeszközöket, köztulajdonba venni hogy ezt a bajt leküzdhessük.

Az állam szerepe a drágaság elő- idézésében.

Abban a nagy küzdelemben, amelyet minden ország termelői a világpiacért folytatnak, az államnak is nagy szerep jut. Az állam lényegében az uralkodó osztály hatalmi szervezete, amelylyel féken tartja az alávetett néposztályokat, egy hatalmas, ezernyi emberből álló gépezet, mely mindig készen áll megvédeni, nemcsak az uralkodó osztályok érdekét a maga egészében, hanem minden egyes réteg érdekét külön-külön is. Ebből a célból *beavatkozik az állam a gazdasági erők szabad játékába és mesterséges eszközökkel befolyásolja az áralakulást saját termelői javára, mesterségesen idéz elő drágulást.*

Az államnak erre a célra kétféle eszköz áll rendelkezésére: megakadályozza vagy megnehezíti a külföldi áru versenyét saját területén; vagy megkönnyíti a saját területen termelt áruk versenyét a külföldön.

A külföldi verseny kiszorítására szolgálnak;

1. *A behozatali tilalmak,*
2. *A behozatali vámok.*
3. *A szállítási díjszabás megdrágítása.*

A belföldi áruk versenyképességét a külföldön előmozdítják:

1. *Kiviteli jutalmak.*
2. *Olcsó szállítási díjak a külföldre.*

Az osztrák és magyar kormány ezeket az eszközöket mind bőségesen alkalmazza, *aminek folytán minálunk úgy az élelmiszerek, mint az iparcikkek drágábbak, mint a világpiacon, drágábbak mint Angliában, ahol pedig a munkások keresete sokkal magasabb, mint nálunk.*

Lássuk most már részletesen, miképp drágítja meg az állam az árukat, hogyan alkalmazza a fenn felsorolt eszközöket.

a) Behozatali tilalom.

Behozatali tilalom áll fenn az élőállatok és hús behozatalára. A behozatali tilalom folytán élő állatot — tenyészállatok kivételével — egyáltalán nem szabad behozni, húst pedig csak Szerbiából és Romániából igen csekély mennyiségben.

A husbehozatali tilalom a legszembetűnőbb osztályintézkedés; semmi más célja nincs, mint felverni a hús árát, kirabolni a szegény embert.

Igaz, a miniszterek és a polgári pártok emberei az élő állat behozatalának tilalmát azzal indokolják, hogy állatbetegségeket hurcolnak be. Ez azonban hiú kifogás. Az állatbetegségeket — sajnos — nem kell behurcolni Magyarországra, otthonosak azok itt amúgy is. A Földművelési Értesítő hivatalos kimutatása szerint 1911. év elején Magyarországon 5908 községben volt száj- és körömfájás, tehát majdnem minden második községben. A sertésvész és lépfene is állandóan pár száz községben pusztít. Pusztá kifogás tehát az állatállomány megvédése a ragályos bajok ellen; ezek behurcolása ellen lehet úgy védekezni, mint Anglia teszi.

Itt az élő állatokat a határon gondosan megvizsgálják, a gyanúsakat ott fogják: ilyen módon — dacára a szabad élőállatbehozatalnak — Angliában alig van állatbetegség.

Épp ily henye kifogás az, hogy az argentinai hús ártana akár az állatok, akár az emberek egészségének. Anglia hússzükségletének több mint egy harmad-részét argentinai hússal elégíti ki; és emellett az angolok jól tápláltak és egészségesek. És hogy milyen egészséges és ízletes az argentinai hús, legjobban bizonyítja az a tény, hogy az Amerikajáró gőzösök első osztályán utazó grófok és nagyburzsoák is argentinai fagyasztott húst esznek; csak ez kerül a hajó konyhájába! Ami pedig az agráriusoknak azt az érvelését illeti, hogy az argentinai hús beho-

zatalát azért kell eltiltani, mert a mi népünk ízlésének úgysem felel meg, könnyít rá a felelet: ha a magyar népnek nem ízlik az argentinai hús, nem fogja vásárolni; a behozott hús el fog romlani és többé senki sem fog ilyen húst behozni. De vajjon törődött-e a kormány valaha azzal, hogy az Amerikából behozott cipők megfelelnek-e a közönség ízlésének? Itt nem avatkozott bele; hát miért avatkozik bele a húsbehozatalba?

A hús- és állatbehozatali tilalomnak valójában semmi más célja nincs, mint távoltartani a külföldi olcsóbb bust a belföldi piacról, mesterséges drágaságot idézni elő.

b) A vámok.

A drágaságot előidéző állami intézkedések között legnagyobb hatásúak a vámok. *Vám* alatt értjük azt az összeget, amelyet bizonyos áruk után fizetni kell, amidőn azokat külföldről az országba behozzák. Minden áru számára meg van szabva a *vámtétel*, hogy minden darab vagy minden mázsa után mennyit kell fizetni; a vámtételek együttes felsorolása a *vámtarifá*.

A vámtételeket a parlament állapítja meg: ez az *autonóm vámtarifá*. Ezt minden állam parlamentje maga szabja meg, anélkül, hogy a szomszéd államok kormányaival érintkezésbe lépne. Midőn ez készen van, a különböző országok kormányai egymással érintkezésbe lépnek, megindul az alkudozás, mely rendszeren azzal végződik, hogy *kereskedelmi szerződéseket* kötnek, melyeknek lényege, hogy az autonóm vámtarifá tételeit kölcsönösen mérsékelik. így keletkezik a *szerződéses vámtarifá*.

A vámtarifá rendszeren 10—12 évig érvényes; 10 év elteltével új vámtarifá lép életbe: a mi mostani vámtarifánk 1906 óta érvényes; érvénye 1917. év végéig tart.

Világos, hogy minden külföldről behozott áru a belföldön annyival drágább, amennyi vámot utána fizetni kellett a határon: a vám teljes összegével emeli a külföldről behozott áru árát.

Így áll ez minden olyan árunál, amely a belföldön nem terem, például kávénál. Minden kilogramm nyers kávé után a határon 95 fillér vámot kell fizetni; ezzel drágább nálunk a kávé; a befolyt pénz az állampénztáré lesz. Amennyibe a vám az ország lakosságának kerül, az mind az állam pénztárába folyik. Ezeket pénzügyi vámoknak nevezzük.

Vannak azután olyan vámok, amelyeknek nem az a céljuk, hogy jövedelmet hozzanak az államnak, hanem hogy gazdagítsák a belföldi termelőket a külföldi verseny megnehezítése, az árak mesterséges emelése által; ezek a védővámok, amelyek agrár-védővámok és Iparvédővámok lehetnek.

Ausztria-Magyarországnak úgy agrár, mint ipari védővámrendszere van, ami azt jelenti, hogy itt nemcsak az élelmiszerek, hanem az iparcikkek is drágábbak, mint a világpiacon.

I. Az agrárvámok által okozott drágulás.

Az osztrák-magyar szerződéses — tehát már az alacsonyabb — fő agrárvámtételek a következők:

	Métermázsánként
Buza --- --- --- --- --- --- ---	6·30 kor.
Rozs --- --- --- --- --- --- ---	5·80 „
Liszt --- --- --- --- --- --- ---	15·— „
Kukorica és árpa --- --- --- --- ---	2·80 „
Vágó ökrök --- --- --- --- --- --- ---	9·40 „
Friss hus --- --- --- --- --- --- ---	30·— „
Füstölt hus --- --- --- --- --- --- ---	45·— „
Kolbászféle --- --- --- --- --- --- ---	50·— „
Hal, sózva vagy füstölve --- --- --- --- ---	30·— „

Vagyis, ha mi Szerbiából vagy Oroszországból 100 kilogramm búzát hozunk be, a határon le kell fizetni 630 kor. vámot, tehát csak akkor lesz érdemes behozni külföldről búzát, ha a világpiacon ár métermázsánként legalább 630 koronával olcsóbb, mint nálunk. Ami azt jelenti, hogy a belföldi termelők állandóan 630 koronával többet kérhetnek és kapnak a búzájukért, 15.— koronával a lisztjükért, 30.— koronával a húsiért, mint hogy ha nem volna vám.

Így van ez abban az esetben, ha az osztrák-magyar monarchia területén ezekből a cikkekből kevesebb termett, mint amennyire szükség van. Mert ilyenkor külföldről kell búzát behozni. Ha külföldről behozzuk a búzát, a határon le kell fizetni mázsánként 6.30 korona vámot. A búzát tehát nálunk legalább 6.30 korona és a szállítási költséggel drágábban kell eladni, mint amennyibe külföldön kerül. A belföldi termelők is tehát ennyivel többet fognak kérni és kapni a búzájukért.

Ha ellenben a monarchián belül több gabona terem, mint amennyire szükség van, a többlet egy részét külföldre kell eladni. Ezért a többletért a külföldön persze csak világpiaci árt kap a magyar termelő és még szállítási díjat is kell fizetnie. A búza ára tehát az eladók versenye folytán a belföldön sem lehet magasabb, mint amennyit kap érte az eladó, ha külföldre viszi, vagyis alacsonyabb lesz a világpiaci árnál; ilyenkor az agrárvám nem érvényesül, a védett termékek árát a vám nem befolyásolja.

Ezen a ponton mutatkozik a magyarországi rossz gazdálkodás következménye. A monarchia lakossága egyre szaporodik; vele nő az élelmiszer-szükséglet is. A termékek azonban a rossz gazdálkodás folytán nem nagyobbodnak és így a birodalom most már szinte állandóan gabonabehozatalra szorul; ha pedig gabonát be kell hozni az osztrák-magyar monarchiába úgy a vámok teljes mértékben érvényesülnek és a gabona ára nálunk a vám összegével nagyobb lesz, mint a világpiacon.

Az agrárvámok ilyen módon egyenesen érdekévé teszik a magyar agráriusoknak, hogy az ország földművelése ne fejlődjék, hogy a termésátlagok ne emelkedjenek, mert ebben az esetben a gabonavámok nem érvényesülnek. Ezért nem tettek a nagybirtokosok szolgálatában álló magyar kormányok semmit a parasztgazdálkodás javítására: a földesurak a parasztok rovására élvezik a magas agrárvámokból származó bevételtöbbletet, élvezik a világpiacinál magasabb gabonaárakat.

Hogy ez tényleg így van, mutatja a következő táblázat:

A középminőségű búza ára volt métermázsánként az év III. negyedében:

Év	Budapest	London	Odessza
1900	15·04	16·15	13·75
1901	15·79	15·13	13·73
1902	15·32	16·99	13·06
1903	15·50	16·15	13·43
1904	20·84	16·14	15·16
1905	16·92	16·52	14·98
1906	15·20	16·—	13·29
1907	22·83	18·32	18·10
1908	23·76	17·52	21·12
1909	29·92	22·50	20·30
1910	20·64	18·—	16·94
1911 végén kbeltől	24·—	18·—	18·—

nagyobb Magyarországon, mint Angliában és pedig mázsánként 3—7.5 koronával, ami azt jelenti, hogy a magyar munkás körülbelül 10 fillérral fizeti drágábban a kenyér kilogrammját, mint az angol munkás. Ha egy munkáscsalád napi kenyérszükségletét csak 2 kilogrammra tesszük, úgy évente 730 kilogramm kenyeret fogyaszt; ha kilogrammját 10 fillérral fizeti drágábban a vámok miatt, mint az angol, belga, dán vagy orosz munkás, úgy évente 73 korona sarcot fizet a nagybirtokosoknak a kenyérárában.

Mert nagy különbség van a pénzügyi vámok és az agrárvámok közt. A pénzügyi vámok, például a kávévám által okozott áremelkedés egész összege az államkincstárba folyik, ellenben az agrárvámok által okozott drágulás csak kis részben szaporítja az állam bevételeit, túlnyomó részben az agráriusok zsebébe üti.

Vegyük például az 1909. évet.

Ebben az évben termett Magyarországon kerek számban 34 millió métermázsos búza.

Behozták az osztrák-magyar monarchiába kerek számban 7 millió méternázsát, amely után bevettek

vám fejében 42 millió koronát, ebből jut a magyar kincstárnak 35%, azaz kerek 15 millió korona.

Ezzel szemben a belföldön minden métermázsa búza megdrágult a vám teljes összegével, 6-30 koronával. Ha feltesszük, hogy a 34 millió mázsa termésből 10 millió mázsát maguk a termelők fogyasztottak el eleségül és vetőmagnak, úgy 24 millió mázsa került a belföldön eladásra. A buzavám által okozott áremelkedés révén tehát $24.000.000 \times 6 = 30$ korona, vagyis 151 millió korona folyt a magyar agráriusok zsebébe.

Tizenöt millió jutott a kincstárnak, százötven millió a földbirtokosoknak!

Ne vélje senki sem, hogy túlozunk számításainkkal. A Köztelek, a magyar nyabirtokosok szaklapja maga százmillió koronára becsülte a buzavám révén a „magyar mezőgazdaságra“ háramló hasznot! Jelenleg, az 1911. évben, ismét hat korona az árkülönbség a világpiacon és a monarchiabeli ár között. Az agráriusok az idén ismét kétszáz milliót zsebelnek a vámok révén.

Kétszáz millió korona sarcot fizetett a magyar fogyasztóközönség csak ebben az egy évben, csak a buzavám révén a magyar agráriusoknak!

Pedig a gabonavámok révén okozott drágulás még sokkal nagyobb. Hisz nemcsak a búza drágult meg, hanem a rozs, az árpa, a kukorica és általában minden növényi termék.

A növényi termékek drágasága pedig szükségszerűen maga után vonta a vágójószág drágulását is.

Mikor a gabonának magas az ára, minden termelő igyekszik lehetőleg nagy területet búzával, rozssal bevetni; 1905-ben még csak 51%, 1909-ben már 56% az összes termőföldnek volt gabonával bevetve; kisebb területre szorul a takarmánytermelés: drágább lesz a széna, a takarmányárpa, kukorica, burgonya; drága lesz az állattenyésztésre és hizlalásra szükséges mindenféle növényi termék. A gazdának tehát a marha vagy disznó felnevelése és hizlalása sokkal többbe kerül, mint azelőtt; tehát nagyobb árt kell kapnia az eladott jószágért, hogy az állattenyésztést haszonnal úzhesse.

A takarmányárak a budapesti tőzsdén voltak átlag métermázsánként:

	1901-ben	1911 nov. 8
Rozs — --- --- --- ---	14·14	18·80
Takarmányárpa — ---	12·30	18·90
Kukorica --- --- --- ---	10·60	19·65

Ezek a magas terményárak rendkívül megnehezítik az állattenyésztést. Ha egy mázsa kukorica 9 koronával, egy mázsa árpa 7 koronával drágább, mint 10 év előtt, úgy elmaradhatatlan, hogy az állatok ára is felszökjön, az állattenyésztés megdráguljon. Ezért ölte le Magyarországon 1909-ben több mint egy millió borjut és 625.000 tehenet és óriási számú malacot.

A gabonavámok révén így megdrágul az állattenyésztés és vele a vágójószág és a hús ára: nemcsak a kenyér, hanem a vágójószág ára is hihetetlenül felszökött az utolsó 8—10 évben.

A budapesti piacon voltak az árak:

	I. rendű magyar ökör métermázsánként koronákban	I. rendű disznó
1901 --- --- --- --- ---	62·4	97·—
1907 --- --- --- --- ---	84·—	140·—
1911 november --- ---	81—85	156—166

A vágóállatok drágulását persze nyomon követte a hús nagybani és kicsinybeni árának megfelelő emelkedése.

A vágójószág drágaságán kívül, amit a fogyasztóközönség szenved meg, az állattenyésztés is súlyos károkat szenved a takarmánydrágaság folytán; a szaporulatot kiskorában vágóhidra viszik, az ország állatállománya csökken.

Az állatállomány csökkenésével kisebb lesz az évi trágyamennyiség, romlanak a szántóföldek, kisebb lesz a termés, ami újabb drágulást idéz elő. Vagyis az agrárvámok megdrágítják a kenyeret és a húst; a takarmánydrágaság révén gátolják az állattenyésztést; az állattenyésztés pusztulása folytán a föld nem kaphat elegendő trágyát, tehát rosazab-

bak lesznek a termések. Mivel pedig a monarchia lakossága évről-évre szaporodik, a gabonaszükséglet egyre nagyobb lesz, mindig nagyobb lesz az a mennyiség, amelynek teremni kellene, hogy a monarchia ne szoruljon külföldi gabonára. Mihelyt azonban külföldről kell gabonát behozni, érvényesülnek a gabonavámok és a búza ára 4—7 koronával drágább, mint Londonban, a világ legnagyobb gabonabehozatali piacán. Így idézi elő a vámokoztó drágulás a földek romlása révén újra a drágulást.

Az agrárvámok tehát nem a magyar mezőgazdaság érdekeit szolgálják. Ellenkezőleg, a magyar föld romlását, kizsárolását okozzák. A magyar földesurak zsebe megtelik, az a föld pedig, amelyből még a jövő nemzedékeknek is élni kell, elpusztul bele. Az az óriási teher, amely az agrárvámok révén az ország fogyasztóközönségére nehezül, csak néhány ezer nagybirtokos javára válik.

Az összes osztályok közül éppen az ipari munkás, akinek semmi élelem sem terem, érzi az élelmiszerdrágaságot a legsúlyosabban. A mezőgazdasági cseléd, aki konvenciót kap, a szabad mezőgazdasági munkás, aki aratni jár, élelmük nagyrészt természetben keresik meg; az élelmiszerdrágaság tehát nem idéz elő oly rettenetes pusztítást megélhetésükben, mint az ipari munkásoknál. Az ipari munkásokon kívül főleg a fix fizetésből élő hivatalnokok, tanítók, nyugdíjasok, általában a városi népesség szenved meg leginkább a rettenetes drágulást. Elszomorító látvány, amidőn épen csak az agráruralom által annyira kizsárolt emberek lelkesednek a fennálló társadalmi rendért és szállnak szembe a helyzet megjavításáért küzdő munkássággal.

A következő táblázatban egymás mellé állítottuk néhány olyan élelmiszer jelenlegi és tíz év előtti árát, amelyek — mint hisszük — a munkások élelmezésében főképp szerepelnek. Az árakat hivatalos vásárcsarnoki jegyzésekből vettük, noha tudjuk, hogy a munkásságnak éppen legszegényebb rétegei még ennél is drágábban szerzi be a kis élelmiszer-uzsorásoknál élelmét; de hivatalos adatokra akartunk támaszkodni.

	1901. évi átlag fillér	1911 okt. 31 fillér	Drágább fillér	százalék- ban
II. rendű levestus	131	202	71	54
Sertéscomb	116	220	104	90
Kolbász füstölt	146	180	34	24
Disznózsír I.	120	166	46	38
Szalonna füstölt	117	180	63	54
Tej	21	26 (?)	5	24
Barnakenyér	23	27	4	17
Burgonya rózsa	6	12	6	100
Savanyúkáposzta	23	36	13	57
Bab (fehér apró)	24	45	21	90
Cukor	91	112	21	23
Tojás alföldi darabja	5	9	4	80

10 év alatt körülbelül felével drágultak meg. A főzelék, a legszegényebb munkáscsaládnak tápláléka, még jobban megdrágult; a krumpli kétannyiba kerül, mint 10 év előtt.

A drágulás különösen rohamos 1906. az új vám tarifa életbeléptetése óta, mely sok fogyasztási cikk vámját 100—500 százalékkal emelte.

II. Az ipari vámok által okozott drágulás.

Az ipari vámok eredetileg nevelő vámok voltak; céljuk az volt, hogy a belföldi, eddig még kevésbé fejlett és így drágán termelő ipart védjék a külföldi fejlettebb ipar versenye ellen. Úgy tervezték, hogy ha majd a belföldi ipar megerősödött, annyira, hogy versenyképes lesz a külföldi iparral, a nevelő vámokat újra eltörlik.

A dolog másképp fordult!

A különböző gyárosok a védővám védelme mellett hamarosan meggazdagodtak. Az ipar annyira fejlődött, hogy már nemcsak a monarchia szükségletét képes ellátni, hanem külföldre is tud kivinni. De az ipari vámok még mindig fennátlanak és semmi kilátás sincs a megszüntetésükre.

A magas védővámok kizárják a külföldi gyár-ipar versenyt, a belföldi gyárosok tehát siettek az egész monarchiára kiterjedő kartelleket kötni, hogy az árakat a vám teljes összegével magasabban tarthassák a versenyárnál. A nevelővámokból kartell-

vámok lettek. Céljuk immár nem az, hogy a gyenge belföldi ipart védjék meg a külföldi erősebb ipar versenye ellen, hanem hogy biztosítják a belföldi kartellben álló gyárosok uzsoraprofitját.

Az ipari vámok egyenesen buzdításul szolgálnak a kartellalakításra. Ha nincs ipari védővám, úgy csak az egész világra szóló kartellek képesek az árat mesterségesen emelni. Ilyeneket megalakítani pedig igen sok nehézségbe ütközik. Ha ellenben az ország törvényhozása védővámot vet ki valamely cikk behozatalára, úgy a belföldi gyárosok rögtön kartellbe lépnek és az árakat olyan magasra emelik fel, mint a külföldi ár, hozzá adva a vámot. Amit pedig belföldön eladni nem tudnak, azt a külföldre viszik ki és ott gyakran feleáron adják el, mint idehaza.

Ha sikerül a vámot mázsánként 1 koronával emelni, úgy rögtön emelik a belföldi eladási árat is 1 koronával: ez az illető kartellnek 1 korona tiszta többlethasznót jelent minden mázsa termelvénye után. Ily módon a kormány és a parlamentek döntenek a kartellek profitja felől a vám révén; nem csoda tehát, hogy minden nevesebb politikust számtalan vállalat igazgatóságába beválasztják! És elgondolhatjuk, hogy a vámtarifát és a kereskedelmi szerződéseket készítő miniszterek, államhivatalnokok és politikusok milyen kísértéseknek, rábeszéléseknek lehetnek kitéve, midőn minden korona vámemelést milliókat jelent évente az illető kartell számára.

Általában mondhatjuk, hogy nincs a világon ország, amelyben több kartell volna, mint Ausztria-Magyarországon, mivel alig van ország, amely oly sok ipari terméket és oly magas vámvédelemben részesítene, mint az osztrák-magyar monarchia.

Az osztrák-magyar vaskartellek például melyet 1902-ben kötöttek meg és 1917-ig, tehát a vámtarifa és a kereskedelmi szerződések lejártáig érvényes, jelenleg a következő cikkekre terjed ki:

Nyersvas, rúd- és fazonvas, öntött vascsövek, öntött acél, félgyártmányok, sínek, tartók, durva pléh, finom pléh, vasúti felszerelési cikkek, kerekek,

waggontengelyek, vastalpfák és váltók, híd- és más konstrukcióvasak, drót és drótszög. Még az ócska-vas kereskedőknek is az egész országra kiterjedő kartelljtlk van.

Mindezeket a cikkeket óriási vám védi a külföldi verseny ellen.

Rudvas	vámja	6—9	korona	pr.	mázsa
Pleh	„	9—14	„	„	„
Vascsővek	„	15—20	„	„	„
Sinek	„	7·20	„	„	„
Lokomotivok	„	29—	„	„	„
Gőzgépek	„	18—40	„	„	„
Szerszámok	„	24—50	„	„	„

Ezek a számok óriási hasznot biztosítanak a vasipari vállalatoknak, ha kartellben állanak, hisz a külföldi vállalatok csak akkor képesek az országban eladásokat eszközölni, ha a vám és a nagyobb szállítási költséggel olcsóbban adják el áruikat.

Hogy mily óriási összegekről van itt szó, ezt világítsa meg néhány példa.

1910-ben behoztak a monachiába 1106 darab gőzkazánt, 33.000 mázsa súlyban, 20 koronás vám mellett kellett fizetni 660.000 korona vámot, darabja után 660 koronát: ennyivel többet kaptak a belöldi gyárosok darabonként a kazánjaikért, mint extraprofitól

Vagy pedig: behoztak 64 darab vasúti lokomotivot, 6217 mázsa súlyban, fizettek érte vámot 29 koronájával 180.000 koronát, darabonként 3350 kori nát.

A védővám és a kartell hatása alatt a vasipari vállalatok óriási profitokat zsebelnek be. Amint 1902-ben végleges lett a kartell, rögtön felment a vas alapára mázsánként 15·75 koronáról 18·— koronára, sőt 1907-ben 2175 koronára. Hat korona különbség mázsánként, noha a termelési költség egy fillérrel sem emelkedett. Hasonló arányban emelkedett mindenféle vasáru ára is.

Az az óriási haszontöbblet, amelyet a vasvám a kartellnek hoz, néhány óriási vállalatnak jut: a Rimamurányi és a Steg (az Osztrák-Magyar Állam-

vasutak) resicai telepe Magyarországon; három vállalat Ausztriában, melyeknél a Rothschildokon kívül maga az uralkodó Habsburg-ház is nagymértékben érdekelve van, kaparintják el a haszontöbblet orosz-lánrészét.

Vizsgáljuk meg részletesebben egyikét ezeknek a zsebelő óriási vállalatoknak, például a Rimamurányit.

Ez a vállalat Magyarország 5.3 millió q (métermázs) nyersvas termeléséből direkte termelt 2 millió mázsát; a birtokában levő Hernádvölgyi és Kaláni vasmtlvekkal együtt 3 millió mázsát. A nyersvas vámja pr. q 1.50 korona, jelent a Rimamurányi részvényeseinek évi 4.5 millió korona haszontöbbletet.

A vállalat alaptőkéje áll 160.000 darab 200 koronás részvényből = 32 millió korona. Az utolsó közgyűlésen (1911 október 26) azonban mindössze 32 részvényes vett részt, 99.000 részvény képviselőjében.

A folyó üzletév nyeresége 9,351.178 korona.

Ebből

Leírások és tartalék — —	2,353.976 K
Igazgatóság 3% — — —	218.962 K
Főhivatalnokok jutaléka —	364.438 K
Osztalék 17½%	5,600.000 K
Külön tartalék —	600.000 K
	9,137.076 K

Az óriási haszomból egy morzsányi jutott a hivatalnokok nyugdíjalapítványának; 100.000 korona, egy még kisebb morzsa: 75.000 korona, a milliókat zsebelő társaság sok ezernyi munkásának, a bányatársláda javára.

A kartell megkötésének hatása rögtön mutatkozott az osztalékokban.

1910—1911-ig az osztalékok voltak sorjában 10%, 10%, 12%, 12%, 13%, 14%, 15%, 16%, 16%, 17½%. Az eredetileg 200 koronába kerülő részvények mai — 1911 december — árfolyama 674 korona.

Íme egyik példája annak, hogyan keletkezik a drágaság és kinek van haszna belőle. A másfél

koronás nyersvasvám a kartell révén teljesen érvényesül. ez évi 4½ millió korona áremelkedést és ugyanennyi haszontöbbletet jelent a Rimamuráyninak. Ezt a többletet zsebre vágja a pár tucat részvényes és igazgató: Andrássy Géza gróf, Lánczy Leó, Bíró Ármin és még egy pár nagyúr.

Ha a nyersvas vámját eltörölnék, a vas ára rögtön 1½ koronával leszállna, a Rimamurányi profitja felére süllyedne. így az állam, a törvényhozás, amideőn megszabja a vasvámokat, dönt a rimamurányi profitja fölött is. És Andrássyék, Lánczy és társaik gondoskodni fognak az osztrák Rothschilddal, Kesztraneckkel és a főhercegekkel együtt, hogy ne szállíthassák le a vas vámját.

A kartellek zsákmányolásában a magyar állam közvetlenül is részt vesz, az állami vasművek és szénbányák tagjai a kartellnek, épp oly drágán adják el áruikat, mint a magántársulatok.

De nemcsak a vas és vastermékeknél áll így a dolog, hanem a többi fémipari, a textilipari, faipari vállalatok és cukorgyáraknál is.

Az osztrák-magyar monarchia például méter-mázsánként 5.70 korona vámot vet ki a tiszta cukorra. Ezen vám védő hatása a monarchia összes cukorgyárai kartellbe tömörültek. Nemcsak az eladási árt szabják meg, hanem havonta azt is, hogy mennyit szabad egy-egy gyárnak áruba bocsátani a belföldön. Ami feleslegük van, 1910-ben több mint 6 millió mázsát, kiviszik külföldre és ott potomáron elvesztegetik, úgy hogy a magyar cukrot Angliában sokkal olcsóbban lehet megvenni, mint Magyarországon.

Ily módon óriásira nő a cukorgyárak haszna. Az osztrák pénzügyi évkönyv 19 magyar részvénytársasági alapon álló cukorvállalat adatait közli.

A részvénytársaságok összes alaptőkéje 45 7 millió korona, nyeresége ellenben 8 millió koronára rúgott.

Ebben az összegben a nem részvénytársasági cukorgyárak haszna nincs betudva. Ha ezeknek a hasznát teljesen figyelmen kívül hagyjuk is, úgy — mivel Magyarországon most 1700 munkás dolgo-

zik a 23 gyárban — fejenként és évenként 500 korona profitot hajtanak a gyárosoknak.

A cukorgyárakban az ókori rabszolgaság képét látjuk, az óriási hőségben félmeztelen nők dolgoznak, egyetlen kötény takarja testüket, keresetük minimális, a cukorgyárosok millióit termelő proletárok alig tudnak jóllakni keresetükből.

Némelyik vállalat azt sem tudja, mit csináljon a rengeteg sok nyereséggel.

A nagycenki cukorgyárnak pl. volt 1910-ben 1,365.000 korona nyeresége, ebből:

Osztalék a részvényeseknek	450.000 K
Jutalék az igazgatóságnak	113.000 K
Tartalék	236.000 K
Újítási tartalék	380.000 K
Tartalék osztalék céljára	100.000 K

A vállalat alaptőkéje összesen 2.4 millió korona. Látszik az igyekvés, az óriási nyereséget valamilyen módon elpalástolni: az egész berendezés le van már írva, nem szerepel mint vagyon.

A kartell 1917-ig van megkötve. Az óriási profit új alakításokra ösztönöz, jelenleg 7 új cukorgyár épül Magyarországon a már meglévő 23-hoz. De az új vállalatok is csak a régi tulajdonosok kezében vannak: a Hatvany-Deutschok, Schoszbergerek, Andrásnyak, az új zsidóbárók és a régi főnemesi családok sarjai, valamint a nagybankok békésen osztoznak a cukorgyárak páriáinak verejtékével termelt profiton.

Az Alföldi cukorgyár r.-t. — melynek gyára, Sarkadon, még nem működik — igazgatósága pl. a következőkből áll:

Elnök: Tisza Kálmán gróf. Alelnök: Hatvany-Deutsch József báró. Tagok: Beöthy László kereskedelmi miniszter, Pallaviciny György őrgróf, Tornyai Schoszberger W., Hirsch Albert, Zichy Andor gróf stb.

Az ország vezető politikusai és családjuk van érdekelve a cukorgyárak profitjain, nem csoda tehát, ha a cukorvám fönmarad és a cukorkartell garázdálkodásnak nincs gátja.

Jellemző, hogy a fejenkénti cukorfogyasztás évente:

Ausztria-Magyarországon	11 kilogramm
Németországban	19 „
Angliában	37 „
Amerikai Unióban	36 „

Bármely kartellált és vámmal védett iparágat vizsgálunk meg, azonos állapotokat találunk, mességes áremelést, óriási profitokat, a politikusok és agráriusok veszekedését a profiton.

Az iparcikkek drágulását tehát főképp a vámok kihasználására alakú t kartellek okozzák, amelyek ma már a termelésnek jóformán minden ágában meghonosodtak és az ipari tőkések profitját a fogyasztó közönség rovására hihetetlenül megnövelték.

Felmerül azonban a kérdés: Ha a kartellált termelési ágakban a profit tényleg oly magas, miért nem alakulnak új, ilyenemű gyárak, amelyek versenye révén az árak leszállnának?

Erre az egészen jogosult kérdésre azt kell felelünk, hogy a versenyző vállalatok alakulását a fináncióke, a nagybankok akadályozzák meg.

A kapitalizmus legújabb fejlődésének legjellemzőbb vonása, hogy a gyáripár a bankióke hatalma alá került, az összes nagy iparvállalatok a bankok pénzével dolgoznak és a bankok dugják zsebre a haszon nagy részét. A Rimamurányi pl. a Kereskedelmi banké, amely ezenkívül számtalan iparvállalat főrésztvényese. Majdnem minden iparvállalat igazgatóságában ott találjuk Láncty Leót, Elek Pált, Kornfeld bárót, vagy más bankigazgatót. Némelyik bank egész iparágakat hajtott befolyása alá, a Kereskedelmi Bank a vasipart és a malomipart, a Hitelbank a gyufagyárakat stb. A kartellek leggyakrabban a nagybankok művei, melyek egyenesen rákényszerítik a befolyásuk alatt álló vállalatokat, hogy kartellbe lépjenek, mert nekik az az érdekük, hogy minden vállalat arányosan boldoguljon.

Ha már most új vállalat készül alakulni, ezt valamely bank támogatása nélkül bajos megalapí-

tani, magánemberek nem igen bírnak annyi tőkével, amennyi egy versenyképes vasipari, textil vagy cukorgyári vállalathoz kell. A bankok pedig különböző érdekközösségekben állván, nem adnak pénzt ilyen célokra.

De ha alakul is új vállalat, az árakat nem igen befolyásolja; egy darabig versenyez, de csakhamar beveszik az új gyárat is a kartellbe és minden a régi marad. Így történt pl. a tavaly és az idén alakult új cukorgyárakkal.

A törvényhozás a vámok megszavazása által megadja a mesterséges drágítás lehetőségét. A nagybankok hatalma alatt álló kartellált iparvállalatok pedig az utolsó fillérig kihasználják ezt a lehetőséget. Az iparcikkek drágulásának igazi okozója a törvényhozás, a kapitalizmus szolgálatában álló törvényhozási és államszervezet.

c) A vasúti díjszabás.

Ott, ahol a vasutak az állam tulajdonát képezik, mint Magyarországon, ott a vasúti díjszabások révén is idéz elő az állam drágaságot, olyan módon, hogy a külföldi áruk behozatalát magas díjszabásokkal és szállítási kellemetlenségekkel akadályozzák.

A vasúti díjszabás különben ezer módot nyújt arra, hogy a kormány egyes vállalatoknak külön profitot juttasson. így pl. a magyar kormány azon intézkedése, hogy a citrom és narancs vasúti díjszabását mázsánként 1 koronával leszállítja, évi 100.000 korona nyereségtöbbletet jelent a Magyar Banknak.

Az állam, mint már említettük, azáltal is idézhet elő drágulást, hogy az áruk kivitelét külföldre mesterségesen előmozdítja. Ezt többféle módon érheti el.

d) Kiviteli jutalmak.

A magyar állam például 7 korona kiviteli jutalmat fizet minden hektoliter szesz (spiritusz) után, amelyet az országból kivisznek. Ezáltal megkönnyíti

a szeszgyárosoknak, hogy fölösleges szeszüket a külföldre vihessék. Ez nemcsak a szeszárat emeli Magyarországon, hanem drágítja az élelmiszereket, mert a szeszt élelmiszerekből —kukoricából, krumpliból — főzik. A szesz kivitel jutalmazása által előmozdítja az állam az élelmiszerek elhasználását szeszfőzésre. A szeszfőző mágnások gazdagodnak; a munkásság nélkülözi a pálinkává főzött élelmiszereket. A kisebb szeszgyárak ezenkívül 3—5—7 korona jutalomban részesülnek az állam részéről minden hektoliter termelt szesz után.

Kiviteli jutalom állott fenn régebben a cukorkivitelnél; ezt azonban néhány év előtt Anglia tiltakozása folytán eltörölték.

Az állam különösen a vasúti díjszabás révén mozditja elő az áruk kivitelét az országból és segíti elő a drágulást. A Magyar élelmiszerkiviteli társaság most, a legkétségbeejtőbb drágaság idején, állami szubvenciók mellett, nyílt és titkos szállítási kedvezményekkel hurcolja ki az élelmiszereket az országból. A vasúti díjszabás élőállatoknál úgy van megszabva, hogy az ország dunántúli részéről olcsóbban lehet a vágójószágot Bécsbe szállítani, mint Budapestre. Például:

Csáktornyáról egy waggon élőállat fuvardíja:

Budapestre 75 korona. Bécsbe 52 korona.

Nyitráról

Budapestre 50 korona. Bécsbe 40 korona.

Így van ez az ország egész nyugati részén. Az agráriusok szolgálatában álló kormány ilyen mester ségesen Bécs felé irányítja az árukivitel, hogy itthon drágább legyen.

e) A fogyasztási adók és monopóliumok drágító hatása.

A vámok és tilalmak, valamint a prémiumokon kívül a fogyasztási adók és monopóliumok is jelentékenyen hozzájárulnak a drágaság emeléséhez.

A fogyasztási adókat a kapitalizmus tette lehetővé. Csak amióta az emberi munka termékei áruvá lettek, amióta az emberek nagy többsége pénzen vásárolja fogyasztási cikkeit, csak azóta áll az

államnak módjában a mindennapi fogyasztás céljait szolgáló cikkek megadóztatása. A fogyasztási adóknak meg van az uralkodóosztály számára az a megbecsülhetetlen előnyük, hogy megnyúzhatják általuk az alávetett osztályokat anélkül, hogy ezek tudnának felőle. A szegény öreg munkásasszony, ki reggel, délben és este kávéval csillapítja éhségét, nem is sejti, hogy egy kilogramm cukor árából 38 fillér jut az állam pénztárába adóképpen; a szegény varróleány, aki homályos kamrájában már délután három órakerénytelen a kis petróleummécseszt meggyújtani, nem gondolja, hogy ő minden kilogramm petróleum árban 13 fillér adót fizetett az államnak, míg az alatta lakó nagyurak gyönyörű villanycsillárjaik után egy fillérsnyi adót sem fizetnek. A fogyasztási adó burkolt volta tette ezt az adónemet annyira kedvelté minden kapitalista államban. És mi sem természetesebb, minthogy csupa olyan dolgot adóztattak meg, amelyeket kizárólag vagy túlnyomóan szegény emberek fogyasztanak.

Magyarországon például az állam a következő cikkeknel szed fogyasztási adót:

Szesz (pálinka után) literenként (100%)	1·40—1·64	K
Söradó és söradópótlék literenként kb.	—·10	K
Cukoradó kilogrammonként --- --- ---	—·38	K
Petroleumadó kilogrammonként --- --- ---	—·13	K
Boritaladó literenként--- --- --- --- ---	—·9—·13	K
Husadó Budapesten kilogrammonként	—·5	K
Husadó egész marha után --- --- ---	12·60	K
Husadó egész disznó után --- --- ---	3·16	K

Ha a szesz-, bor- és sörfogyasztási adó még tűrhető is, noha a munkás hiányos, íztelen tápláléka érthetővé teszi, hogy az alkoholfogyasztásról csak nagyon nehezen tud leszokni, a cukor és hús, valamint a petróleum megadóztatása a legszegényebb néposztályokat sújtja és pedig nem csekély mértékben.

Ha feltesszük, hogy egy öt tagból álló munkáscsalád elfogyaszt hetenként 3 kilogramm húst, husneműt és zsírt, $\frac{1}{2}$ kilogramm cukort (a monarchia átlagos cukorfogyasztása 11.6 kilogramm fejenként

évente, tehát csak az átlag felét vesszük fel) és ½ kilogramm petróleumot, arai rendkívül csekély fogyasztás, egy évi adója:

156 kilogramm hús á 5 fillér	— 7.80 K
26 „, cukor á 38 fillér	9.88 K
26 „, petróleum á 13 f.	3.38 K
Összesen —	21.06 K

Ha a családfő — bár nagyon mérsékelten — alkoholt is fogyaszt, ha naponta ½ deciliter pálinkát, vagy ½ liter sört fogyaszt el, úgy az évi adó még 13—18 koronával többre rúg. Ehez járul még a korcsmáros és pálinkás adója, amelyet ezt természetesen áthárít a fogyasztókra.

Látjuk tehát, hogy a munkáscsalád jövedelmének egy igen számbavehető részét veszi el az állam éven át fogyasztási adóban; a fogyasztási adók igen nagy mértékben emelik a drágaságot.

De a fogyasztási adókon kívül az állami egyed-áruságok, monopóliumok is fokozzák a drágaságot. 100 kilogramm só e.óállítási költsége az államnak csak 2.98 koronába kerül.

Mi ellenben 26 fillért fizetünk 1 kilogramm sóért, 26 koronát 100 kilogrammért. Minden kilogramm só árában több mint 20 fillér adót fizetünk az államnak. Ha egy öttagú munkáscsalád évente csak 20 kilogramm sót fogyaszt, — Magyarországon átlag 6.5 kilogramm tiszta sófogyasztás jut fejénként, — 4 korona adót fizet a só árában.

A dohány és dohánytermékek árának több mint a fele adó; a dohányjövedék kiadásai évek óta rendszeren a bevételek felére rúgnak; az idei áremelés óta az állam haszna több mint a fele. Az olcsó dohány, cigaretta és szivarfajoknál, amelyeknek árát az idei áremelés aránytalanul felverte, különösen nagy az adó. Ha a munkáscsalád feje naponta csak 10 fillért ad ki trafikra, ez évi 36 50 korona kiadást jelent, amelyből 20 korona jut az államnak adó fejében.

Egy öttagú munkáscsalád évi fogyasztási adója tehát:

1. A nélkülözhetetlen hús, cukor, só és petroleum után 25 06 korona.

2. Ha a családfő napi 10 fillért költ dohányzásra:
 $25.06 + 18.25 \text{ dohányadó} = 43.31 \text{ korona}$.

3. Ha a családfő még ezenkívül naponta egy fél deciliter pálinkát vagy egy fél liter sört fogyaszt:
 $43.31 + 15 \text{ korona italadó} = 58.31 \text{ korona}$.

Egy munkáscsalád évi fogyasztása tehát a legkisebb számítás mellett is évi 58 koronával drágul meg a fogyasztási adók révén; a fogyasztási adók pedig mindenkor elburkolva, az eladási árba beszámítva, tehát a drágaságot fokozva szedetnek be.

Meg kell jegyeznünk, hogy a fogyasztási adók ugyan nyilvánvalóan emelik az áruk árát, de a mostani 8—10 éve tartó drágulást nem a fogyasztási adók okozták, mert ezek régebben is fennállottak.

Összegezzük tehát az állam szerepét a drágaság előidézésében.

Az állam megtiltja az argentinai hús és a balkáni élőállatok behozatalát, ami által megfosztja a munkásságot az olcsó hústól és a túlzott kereslet folytán a belföldi hús ára felszökik.

Az állam vámok által megnehezíti a külföldi gabona, hús, ipari termékek versenyét, lehetővé teszi, hogy a belföldi termelők a vám teljes összegével többet kapjanak árukért, mint amennyibe külföldön kerülnek.

Az állam drága vasúti díjszabás által megdrágítja a külföldi áruk behozatalát.

Az állam olcsó díjtételek és kiviteli jutalmak révén előmozdítja az áruk külföldre szállítását, ami által idehaza drágulást idéz elő.

Az állam a legfontosabb szükségleti cikkekre fogyasztási adót vet ki, ami természetesen teljes összegével drágítja meg az árukat.

Látjuk tehát, hogy a drágulás nagy részét az állam okozza; a vámok a nagybirtokosok és nagyiparosok hasznát egyenesen emelik; a fogyasztási adók az állam fentartásának terheit leveszik az uralkodó osztály vállairól és a szegény néposztályokra tolják át. A mai osztályállam az oka tehát igen nagy részben a drágaságnak.

A drágaság ellenszerei.

Megvizsgáltuk immár a drágaság okait és ennek alapján megpróbálhatjuk a drágaság ellenszereit is megállapítani.

A drágaság végleges megszüntetése csak a kapitalista termelőrend megdöntése révén lehetséges. Ha majd a termelést nem azért űzik, hogy a földtulajdonosok és a nagytőkések profitja szaporodjék, hanem hogy a földön lakó összes emberek szükségletei jól kielégíttessenek, akkor nem lesz többé drágaság, nyomor és szenvedés a földön, hanem szeretet, kultúra és boldogság.

A kapitalista termelőrenden belül a *világpiaci* drágulás ellen tenni mit sem lehet. Senki sem kényszerítheti a kapitalista jogrenden belül a föld tulajdonosait, hogy többet termeljenek, senki sem tilthatja meg nekik, hogy szántóföldjükből legelőt, mezőikből vadaskerteket alakítsanak, ha profitérdekük vagy nagyúri szeszélyük így kívánja. Hasonlóképpen nincs mód — mint már fent rámutattunk — a kapitalista jogrenden belül a kartellek keletkezését megakadályozni.

A mezőgazdaság és bányászat intenzivebb művelését előidézné ugyan a kapitalista árutermelés fentartása mellett a George-féle földértékadó; ez az adó minden földre, minden telekre, minden bányára oly magasságban vettetnék ki, mint amennyi az illető birtoknak a természettől való, nem munka vagy befektetés révén létrejött jövedelme, bérbe adott földbirtoknál például a teljes bérösszeg. A George-féle adó lényegében a földmagántulajdonból folyó munkanélküli jövedelem elkobzását jelenti a köz

javára, míg a földmívelő munkából származó jövedelmet érintetlenül hagyván, a föld intenzív művelését a leghathatósabbban előmozdítaná. Behozatala azonban majdnem épp oly nagy akadályokba ütközne, mint a magántulajdon teljes megdőntése és így behozatalára egyelőre nagyon kevés kilátás van.

Ellenben a kapitalista társadalmi renden belül is könnyen lehetne segíteni azon a drágaságtöbbleten, amelylyel az osztrák-magyar monarchiában az árak magasabbak, mint a világpiacon.

a) Az agrárvámok eltörlése.

A kenyérdrágaság megszüntetésének módja a gabonavámok eltörlése. Ha nincsenek gabonavámok, akkor a kenyérgabona ára nálunk sem lehet soha sem magasabb, mint a világpiacon, Londonban. így a kenyér sem lehet drágább, mint ott.

A husdrágaság megszüntetésének módja az élőállat és husbehozatali tilalmak és vámok eltörlése, valamint a takarmányvámok megszüntetése. Ha megszüntetjük az argentinai hús, a szerbiai hús és állatok behozatalának tilalmát, valamint a vámokat, akkor a szegényebb néposztályok rögtön olcsó ízletes húshoz jutnak. Ha a gazdagabb néposztályoknak nem ízlik a fagyasztott hús, ám maradjanak meg a drágább hús fogyasztásánál.

Így van ez például Angliában, amely évtizedek óta hússzükségletének több mint egyharmad részét fagyasztott hússal látja el. Az 1911. év április—június hónapok átlagában volt 100 kilogramm hús ára Londonban:

II. angol 128 76 kor. II. argentinai 61·56 kor.

Látjuk, hogy az argentinai hús feleáru, mint az angol marha húsa.

A belföldi állattenyésztés emelésére és a belföldi hús árának leszállítására vinne a takarmányvámok megszüntetése. Már egy ízben rámutattunk arra, hogy a takarmányárpa, zab és a kukorica, nem kevésbé a korpára most majdnem kétakkora, mint 10 év előtt. A takarmány drágasága természetesen előidézi az állatnevelés és hizlalás költséges voltát;

ha megszüntetnők a takarmányvámokat, úgy olcsóbb lenne a takarmány s így a gazdák felnevelnék azt a millióra menő borjút és malacot, amelyik most kiskorában kerül fogyasztásra.

Ha Magyarországon általános, egyenlő, titkos választójog volna és a parlamentbe erős szociáldemokrata-párt vonulna be, ennek első kötelessége lenne az agrárvámok megszüntetéséért harcolni, úgy amint osztrák elvtársaink az osztrák parlamentben harcolnak. De osztrák elvtársaink harca kell, hogy meddő maradjon mindaddig, amíg Magyarországon korlátlanul uralkodnak az élelmiszerdrágaságon gazdagodó agrárius-nagybirtokosok. A magyar munkásságnak így legközvetlenebb megélhetési érdeke az általános választójog és az agrárius uralom megdöntése.

b) Az ipari védővámok eltörlése.

Az iparcikkek drágulásának elejét venné az ipari védővámok eltörlése. Az ipari védővámok megszüntetésével megszűnne az a vámozta árkülönbség, amely a belföld és a külföld árainál fennáll. Az ipari védővámok eltörlése esetén csak nemzetközi, az egész világra kiterjedő kartellek volnának képesek az árakat mesterségesen felverni, az átlagosnál nagyobb profitot beszedni. A magyar szociáldemokrata. párt tehát a parlamentben nemcsak az agrárvámok, hanem az ipari védővámok megszüntetését is követelné.

c) A kiviteli jutalmak és kedvezmények eltörlése.

Nemkülönben küzdene mindazon nyílt és titkos ajándékok ellen, amelyben a mezőgazdasági szeszőfők, a grófok és nagybirtokosok az államtól részesülnek. Elég baj, hogy amúgy is óriási mennyiségű élelmiszert főznek át szeszé, semmi értelme nincs, hogy még mesterségesen is elősegítsük az élelmiszerek pusztítását és drágítását. Hasonlóképpen meg kellene szüntetni az összes kiviteli kedvezményeket és behozatali nehézségeket, melyek

mindazt eredményezik, hogy az áruk nálunk drágábbak, mint külföldön.

d) A fogyasztási adók és monopóliumok megszüntetése.

Láttuk, hogy a fogyasztási adók és monopóliumok milyen nagy mértékben megdrágítják az árukat. A hús 5 fillér, a cukor 38 fillér, a petróleum 13 fillér, a só 20 fillér adóval van sújtva kilogrammonként, nemkülönben a bor, szesz, sör, dohány is. A fogyasztási adók megszüntetése tetemes árcsökkenést idézne elő mindezeknél az árucikkeknél, a munkáscsalád háztartási költségét évente legalább 58 31 koronával tenné olcsóbbá.

A szociáldemokrata párt tehát küzd a szegény néposztályokat kizsákmányoló fogyasztási-adórendszer eltörléséért. A fogyasztási adók eltörlése persze nagy hiányt okozna, de ezt könnyű volna fedezni, a nagybirtokosok, telektulajdonosok, gyárosok, bankok és pénztökések egyenes adójának fokozott emelése által. Akinek 100.000 korona évi jövedelme van, sokkal könnyebben nélkülözhet belőle akár 20.000 koronát is, mint az, akinek 1000 korona évi jövedelme van, 20 koronát évente. Az osztálytörvényhozás szemfényvesztését jellemzi, hogy amíg nagy garral hirdetik a létminimum adómentességét, ugyanakkor 60 korona évi adót rónak ki a legszegényebb munkáscsaládra.

Ha pedig a törvényhozás mindenáron fenn akarja tartani a fogyasztási adókat, ám legyen: de tessék a gazdagok fogyasztását adóval sújtani! Tessék adót kivetni a hintókra, a parádéslovakra, a vadász-kutyákra, a villamos csillárookra, a pezsgőre és minden olyan dologra, amit csak a gazdagok fogyasztanak. De a fogyasztási adók mai formája ellen, amely a legszegényebb néposztályok táplálékát drágítja meg, a szociáldemokrata párt kíméletlenül küzd!

e) A közvetítő kereskedelem hasznának kiküszöbölése.

A dráguláshoz mindenesetre hozzájárul a közvetítő kereskedelem is. A hús, a burgonya, a bab, a ruha-

nemű míg a termelőtől a fogyasztóig eljut, számtalan kézen megy keresztül, úgy hogy a fogyasztó gyakran két-háromszoros árat fizet, mint amennyit a termelő az áruért kap.

Az árkülönbség, mely a termelő által kapott ár és a fogyasztó által fizetett ár közt fönnáll, teljesen nem tüntethető el. Az árkülönbségben benne foglaltatik a szállítási költség, a kezeléssel járó munka bére, a romlás, az elárusítóhelyek házbére stb. De ha eltüntetni nem is, de nagy mértékben csökkenteni lehetne a fenforgó árkülönbséget, ha a termelők és fogyasztók minél közvetlenebb érintkezésbe jutnak egymással.

A kiegyenlítés azonban kétféleképp történhetik: vagy úgy, hogy az eladási ár a régi marad és a közvetítők haszna a terme őknek jut, azoknak a hasznát gyarapítja; vagy úgy, hogy a fogyasztók olcsóbban jutnak az áruhoz, a közvetítő kereskedelem haszna nekik jut.

A kiegyenlítés első módjára törekednek a termelők; a cukorkartell, szeszkartell, petróleumkartell stb. a nagykereskedők kikapcsolásával egyenesen a kiskereskedőknek adja el áruját; gyakran nemcsak a vételárt szabja meg a kiskereskedőknek, hanem az eladási árat is, úgy hogy a kereskedő voltaképp csak munkabért kap az eladásért. Hasonló célt szolgál ak a gazdák árusító szövetkezetei, az asztalosok bútórúházaik stb.

Világos, hogy a közvetítő kereskedelem hasznának ilyen módon való kiküszöbölése nem kisebbiti a drágaságot. Ellenkezőleg: a termelők ilyen irányú szervezkedése gyakran még csak fokozza a drágaságot.

A közvetítő kereskedelem kiküszöböléséből származó haszon a fogyasztóknak kell hogy jusson. Ez elérhető azáltal, ha a városok és községek gondoskodnak az élelem beszerzéséről és eladásáról. Városi kenyérgyárak, városi husszékek, városi kolbászgyárak, városi krumpli és főzelék elárusítása stb. nagy mértékben csökkenthetik a közvetítő kereskedelem által okozott drágulást, főleg azért, mert nagybani üzemük révén a kereskedéssel és gyártással járó költségeket le tudják szállítani.

A drágulás okai közül ez az egyetlen, amelyet a munkásság a maga erejéből is képes csökkenteni: a fogyasztási szövetkezetek révén.

A fogyasztási szövetkezetek főelőnye abban áll, hogy az árukat egyenesen a termelőtől vásárolhatják és így olcsóbban tudnak vásárolni, mint a közvetítő kereskedőre szoruló szegény kiskereskedő. A fogyasztási szövetkezeteknek ez az előnye persze csak akkor áll fenn, ha már bizonyos nagyságot érnek el: amíg kicsinyek, amíg forgalmuk akkora, mint egy-egy kereskedőé, ők sem adhatják áruikat sokkal olcsóbban, mint a kereskedő, mert ugyanott és ugyanazon árban vásárolnak, mint a többi kereskedő.

Az öntudatos, előrelátó munkásoknak tehát még akkor is a szövetkezetben kell vásárolniok, ha annak árai esetleg semmivel sem alacsonyabbak, mint a kereskedőké. Mert a szövetkezet csak akkor fejtheti ki olcsóbbító hatását, ha óriási forgalmat csinál.

Legjobban bizonyítja ezt a külföldi munkás-fogyasztási szövetkezetek példája, amelyek óriási forgalmuk révén már a termelők hasznának egy részét is vevőinek szerzik meg, amennyiben saját üzleteik számára gyárat alapítanak; szappangyárok, kenyérgyárok, gyertyagyárok, cipőgyárok, szabóműhelyek stb. alakultak már a szövetkezetek tőkéjéből és dolgoznak kizárólag a fogyasztási szövetkezetek részére. A fogyasztási szövetkezeteket tehát támogatni, nagyra növelni? munkásság elsőrendű érdeke; mert csak az óriási szövetkezet képes vevőinek igazán olcsó árukat adni! Csak az óriási szövetkezet képes nemcsak a kereskedelembe, hanem a termelésbe is behatolni; és csak a termelőprofit megszerzése a munkásfogyasztók részére képes az áruk tetemes olcsóbbítására.

f) Széleskörű agrárpolitika.

A drágaság egyik hathatós ellenszere volna egy széleskörű agrárpolitika, melynek célja a mezőgazdasági termelés fejlesztése volna.

Ez a szocialista agrárpolitika persze egészen más volna, mint az agráriusok agrárpolitikája.

Az agráriusok agrárpolitikája a nagybirtokosok szolgálatában áll; kitűzőit célja a földből származó tiszta munkanélküli jövedelem, a földjáradék lehető fokozása, tekintet nélkül arra, hogy mennyi élelem terem a földön, mennyi a nyers bozadék.

A szocialista agrárpolitika a dolgozó néposztályok szolgálatában áll és célja a föld hozamát, a rajta termő élelmiszerek mennyiségét szaporítani, gondoskodni róla, hogy annyi élelmiszer teremjen, hogy mindenki jóllakhasson.

Természetes, hogy amíg a magántulajdonon és profitszerzésen alapuló társadalmi rend fönáll, a szocialista agrárpolitika is csak ebben a keretben mozoghat. Az állam vagy a parlament nem kényszerítheti a nagybirtokosokat, hogy többet termeljenek, ha ezek ezt akár a több profit miatt, akár nagyúri szeszélyből nem akarják megtenni.

A szocialista agrárpolitika tehát a kapitalizmus keretein belül csak arra szorítkozhatik, hogy módot nyújt a többtermelésre azoknak, akik szeretnének többet termelni, akiknek érdekükben áll a többtermelés, de a mai viszonyok közt nem képesek többet termelni. Ezek pedig a kisbirtokosok, parasztok.

A parasztok ma nem termelnek többet, először: mert nem értik a módját, másodsor: mert nincs elegendő tőkéjük a többtermeléshez.

Köztudomású a parasztság konzervativizmusa, visszariadása minden újtól, gazdasági tudatlansága. A szocialista agrárpolitika egyik főeszköze volna a földművelők tudományos oktatása. Ennek első fokozata volna a népiskolai törvény tényleges végrehajtása, hogy ne nőjön fel többé senki emberfia az országban, aki írni, olvasni és számolni ne tudna. Második fokozata volna a földművelés tudományának rendszeres oktatása, a racionális földművelésnek szakférfiak által való bemutatása az ország minden részében. Ezen oktatásnak állandónak és rendszeresnek kellene lenni, nem olyan tessék-lásséknak, mint a mai — jobbára csak a papíron létező — mezőgazdasági oktatásnak. Nekünk, szocialistáknak, semmi okunk sem volna az ezzel járó kiadásokat sajnálni, mert sokszorosan megtérülnének a többtermelés

révén beálló olcsóbbodás révén, továbbá azért, hogy az intenzívebb művelés folytán több munkakerőre volna szükség a mezőgazdaságban és így a mezőgazdasági munkások betódulása a városokba, az olcsóbb munkások bérleszorító versenye *megszűnnék*.

A többtermeléshez azonban nemcsak több gazdasági tudás, hanem jobb felszerelés, több tőke kellene. A parasztság nagy része nyakig úszik az adóságban, uzsorakamatot fizet, kizsákmányolt szolgálja a bankoknak és takarékpénztáraknak.

A szocialista agrárpolitika ilyen esetben az állam közbelépését követeli. Kautsky úgy akar ezen segíteni, hogy az eladósodott földművelők földjét az állam váltsa magához, fizesse ki a hitelezőket és a megváltási összeg minimális kamatozása fejében bocsássa vissza megművelés céljából örökbérelt alakjában a volt tulajdonosnak. Ilyen vagy más hasonló módon kellene az államnak gondoskodni arról, hogy minden földműves az intenzív műveléshez szükséges eszközökkel, állatállományval és tőkével bírjon és így földjéből a lehető legnagyobb hozadékot kitermelje, ami a dolgozó földművesnél, aki nem munkás-kizsákmányolást űz, egyben a lehető legnagyobb jövedelmet is jelenti.

A szocialista agrárpolitika felölelné a földművelést előmozdító minden intézményt: öntöző művek létesítését, mocsarak lecsapolását, homokterületek lekötését, árterületek megvédését, közlegelők létesítését, szóval minden olyan intézkedést, mely a termelés előmozdítására alkalmas.

A szocialista agrárpolitika ellenben elveti a mai grófi agrárpolitika minden eszközét, ami nem a termelést, hanem a földbirtokosok profitját szaporítja; tehát a mai agrárpolitika majdnem minden eszközét. Az agrárvámokat és behozatali tilalmakat, a kiviteli prémiumokat, általában minden áremelő eszközt, valamint azokat a nyílt és titkos adókedvezményeket, amelyekben a nagybirtokosok manapság politikai privilégiumok révén részesülnek. A szocialista agrárpolitika a termelést és nem a profitot, a dolgozó osztályok érdekét, nem a henyé földesurakét szolgálja.

Ismételjük: a világpiaci dráguláson csak a kapitalista termelési rend teljes megdöntése által lehetne segíteni.

Az osztrák-magyar monarchia helyi drágulásán ellenben a kapitalizmus keretén belül lehetne segíteni:

- a) az agrárvámok és tilalmak eltörlése;
- b) az ipari védővámok eltörlése;
- c) a kiviteli jutalmak és kedvezmények megszüntetése;
- d) a közvetítő kereskedelem hasznának kiküszöbölése, városi élelemellátó intézmények létesítése és munkásfogyasztási szövetkezetek által;
- e) a fogyasztási adék eltörlése;
- f) a mezőgazdasági termelés fejlesztése szocialista agrárpolitika által.

Ezek az eszközök — a fogyasztási szövetkezetek létesítésén kívül, amelyet a munkásosztály a maga erejéből, közvetlenül is meg tud alkotni — mind politikai természetűek, mind a községi és állami kormányzat irányítását teszik fel. A községek és az állam politikájába a munkásság csak úgy folyhat be, ha politikai jogokkal bír és ezen jogát szabadon gyakorolhatja. Vagyis az általános, titkos, egyenlő választójog a feltétele a drágaság ellen irányuló sikeres küzdelemnek is.

A lakásdrágaság okai s ellenszerei.

A sok csapás között, amelyet az árdrágulás a munkásosztályra hozott, egy sem szörnyűbb, egy sem károsabb hatásában, mint a lakásdrágulás. Ebben Budapest vezet Európa összes városai közt; nincsen olyan város, amelyben a kislakások bérc oly magas volna, amelyben a kislakások oly szűkek, piszkosak és túlszűfoltak volnának, mint Budapesten és Magyarország többi városaiban. Földalatti köpncékben, istállókban, félig összedült romokban tanyázik Magyarország ipari munkássága és keresetének óriási nagy részét fizeti el mégis házbér fejében.

A lakásdrágaság következménye a lakások túlszűfoltága. A proletárember, nem bírván egymaga megfizetni az óriási házbért, kénytelen tizedmagával lakni egy odúban, idegeneket fogadni „családi otthonába“, sokszor még fekvőhelyét is kénytelen idegenekkel megosztani. Az aránylag jól kereső nőtlen budapesti ipari munkás is kénytelen „ágyra járni“; nem képes egy hónapos szobát bérelni. Azért a pénzért, amelyet Budapesten egy piszkos, szoba-konyhából álló, levegőtlen, ronda lakásért fizetni kell, az angol, amerikai vagy berlini munkás fürdőszobával ellátott három helyiséges „úri“ lakást kap. Egykét szobás lakások ott annyira ritkák, hogy azoknak az árai a statisztikában egyáltalán nem is szerepelnek.

Egy háromszobás lakás bére, amilyenben az ipari munkások itt rendszeresen laknak, volt 1909 ben New-yorkban átlag hetenként 15 korona, vagyis évente 780 korona.

Ellenben Budapesten három szoba és konyhából álló — fürdőszoba nélküli — lakás átlagos ára már

1906-ban 794 korona volt. Azóta a lakbérek rohamosan emelkedtek, úgy hogy ma kétszobás lakást sem lehet ezért az árért kapni.

A lakások megdrágulásának főoka a lakáshiány. 1906 óta Budapesten az üresen álló lakások száma állandóan az 500 alatt marad,

1909- ben 252,

1910- ben 504.

1911 május 1-én, dacára az 1910. évi fokozott építkezésnek, még mindig csak 500 üres lakás volt egész Budapesten.

A lakosság pedig egyre szaporodott; 1900 és 1910 között Budapest lakossága 130.000 lélekkel szaporodott, új ház pedig alig épült. Mind több és több ember zsúfolódott össze egy-egy lakásba, mind több és több ember futkosott lakás után.

A háziurak látva a rettenetes keresletet, felverték az árakat; üres lakás nincs, a lakók nem válogathatnak, nem alkudhatnak, kénytelenek annyit fizetni, amennyit a háziurak követelnek.

Miért nem építettek azonban az emberek új házakat? Hisz sok embernek van pénze a takaréokban, bankokban: miért nem vették ki és fordították házépitésre?

Kapitalista világban élünk. Mindenki csak a nagyobb profitot hajszolja. Ha tehát 1905-től 1910-ig szinte szünetelt a házépités Budapesten, annak nem lehetett más oka, minthogy az akkori viszonyok között — bármily magasak is a házbérek —, új bérházak építése nem volt jó, sok hasznot hajtó üzlet.

Ne mondja senki, hogy az építkezés azért pangott, mert a bankok nem folyósítottak építkezési hiteleket. Megfordítva áll a dolog. A bankok azért nem adtak pénzt új házak építésére, mert a házépités rossz üzletnek látszott, mert attól féltek, hogy pénzüket elvesztik.

Igaz, hogy a bankoknak külön érdekük is fennforog, hogy a házbérek ne szálljanak le. Ugyanis a házbérek nagymérvű leszállása veszélyeztetné a bankok által házakra kölcsönzött tőkék után járó kamatot, sőt esetleg magát a tőkét is. De ha a házépités igen jövedelmező, a magántőke a bankok

közvetítése nélkül is a házépítés felé fordulna, ami hosszú ideig nem történt meg.

Ha tehát meg akarjuk érteni a lakásdrágulás okait, azt kell keresnünk, hogy miért volt rossz üzlet a lakásépítés, miért nem építettek az emberek új házakat. Erre a célra meg kell vizsgálnunk, hogy mitől függ a lakásépítés jövedelmezősége.

Ha valaki házat akar építeni, úgy legelőször telket kell vennie. Ha a telek már megvan, úgy fel kell építtetnie a házat.

A ház tehát két fő költségelemből áll:

1. A telek ára.

2 Az építkezési költség.

Világos, hogy minél nagyobb ez a két tétel, annál magasabb bért kell a házépítőnek kapnia, hogy a normális átlagprofit megmaradjon.

De a házbér nem marad egészen az övé: 35%-át — az adómentes időszak lejárta után — elviszi az állami és községi adó, házbérkrajcár stb.; továbbá számítani kell a fentartási költséget és a kölcsönbe vett vagy befektetett tőke kamatját.

Lássuk már most, mely elemek azok, amelyek a házépítő rovására rosszabbodtak.

Itt első helyen áll a telekspekuláció.

A magyar törvény szerint a városok körzetében fekvő üres vagy földszintes viskókkal beépített telkek jóformán semmi külön adót nem fizetnek, noha áruk a város fejlődése és a lakások és bolthelyiségek utáni nagy kereslet folytán óriási módon emelkedik. A telektulajdonosok ilyen módon minden munka nélkül szinte hihetetlen vagyonszaporulathoz jutnak. A Károlyi grófok belvárosi palotájának telkéért tíz év előtt csak néhány százezer koronát kértek: most 10 milliót fognak érte kapni. A lánymányosi telkeket Weisz Manfred, Hatvány Deutsch és mások négyszögölenként pár koronáért vásárolták össze: ma százszor annyit érnek. Minthogy ezt az óriási értékemelkedést semmi adó sem sújtja, a telektulajdonosoknak semmi okuk sincs sietni az eladással; várnak addig, amíg a kívánt árt megkapják érte. Ezenkívül a telekspekuláció révén a város belterületén számos telek üresen marad; a

város közönsége pedig évente óriási összegeket kénytelen költeni csatornázásra, világításra, járda- és útkészítésre, mert a házak messze kint épülnek, a város belsejében pedig üresen állnak a telkek.

A korlátlan telekspekuláció egyik főoka a budapesti lakásdrágaságnak, mert a telek drágasága megdrágítja a házépítést és így az új házak építése csak igen magas házbérmél hozza meg az átlagos profitot.

Az építkezési költség is az utolsó évtizedben nagyon felszökött.

A téгла ára tíz év előtt 34 korona volt, most 46 korona; a téglakartell hatalmas profitokat zsebel be.

Az épületfa ára tíz év óta jóformán megduplázódott.

A vas ára szintén tetemesen emelkedett, nemkülönben a cement ára is.

Az építési anyagok nagymérvű megdrágulása természetesen megdrágította az építkezést és így hozzájárult a lakásnélküliség és lakásdrágaság fokozásához.

A házadó magassága szintén egyik főoka a budapesti és magyarországi lakásdrágaságnak. Mert hisz nyilvánvaló hogy a házadót ugyan a háztulajdonosoktól szedi be az állam, de a lakók fizetik. A háztulajdonosok az ő adójukat teljes egészében áthárítják a lakókra. Mert aki házat akar építeni, az előre tudja, hogy az adómentességi idő leteltével a házbérbéjövedelem 35%-a adóra megy és csak akkor fog a házépítéshez, ha úgy látja, hogy ezen költség leszámítása után is még az átlagos profitot meghozza a házba fektett tőke. Ha erre nincs kilátás, úgy abbanmarad a házépítés, a lakásínség fennáll és a házbérek tovább emelkednek; emelkednek mindaddig, míg az adó leszámítása után is kiadódik az átlagos profit.

Ilyen módon a magas házadó sohasem a háziurat, hanem mindig a lakókat sújtja, akik magasabb házbér alakjában fizetik a háziúr adóját. A házadó így a legigazságtalanabb, legkárhózatosabb adók közé tartozik.

A lakásdrágaságot fokozta az átlagos profithányad emelkedése az utolsó tíz évben. Az ipari védővámok

és kartellek, az agrárvédővámok folytán beállott drágulás révén a nagyiparosok, nagybirtokosok és bankok óriási profitot zsebelnek be; az átlagos profithányad — amint ezt az állampapírok árfolyamának hanyatlása mutatja — emelkedett. Tehát az, aki házat akar építeni, befektetett tőkéje után most nagyobb profitot akar kihozni, mint tíz év előtt. Ha erre nincs kilátás, abban hagyja a házépítést; a lakáshiány fennáll, a lakások ára emelkedik, mindaddig, amíg új házak építésénél az átlagprofit kihozása nincs biztosítva.

Korlátlan telekspekuláció, drága építési anyag, magas házadó és nagyobbodó átlagprofit, ezek az okai, hogy Budapesten oly soká szünetelt a házépítés, szünetelt mindaddig, amíg a házbérek oly örült magasságra nem emelkedtek, hogy a házépítés a megrosszabbodott körülmények között is ismét profitábilis üzletté vált; ez beállt 1910-ben és azóta az építkezés Budapesten óriási lendületet vett.

Végül van a budapesti lakásdrágaságnak még egy speciális oka: a drága és rossz közlekedési viszonyok. Belgiumban, Angliában a nagy városokban dolgozó munkások kint laknak a falvakban szerteszét, gyakran két órányi utat tesznek meg, míg a fővárosba érnek; de az olcsó és jó vasúti és villamosközlekedés mellett még mindig olcsóbban jutnak így falun a lakáshoz, mint bent a nagy városokban. Olcsó és jó közlekedés a vidéki lakások és telkek árát emeli ugyan, de mivel ez egy igen nagy körzeten oszlik meg, egy-egy lakásra vagy telekre csak igen kis rész jut belőle.

Budapest környékén a közlekedés drága és rossz; a villamosok és vonatok rendetlenül közlekednek, megbízhatatlanok, soká kell várni rájuk; a nagy utazási költség miatt csak az egészen közel fekvő helyeken lakhat az olyan ember, aki a fővárosban keresi kenyerét. Éppen ezért viszont a közeli községekben drága a házbér, drágák a telkek. A drága és rossz közlekedés tehát nemcsak a budapesti, hanem a közvetlen közelében fekvő községekben — ahonnan van jó közlekedés — is megdrágítja a házbért.

A lakásdrágaság ellenszerei.

Ha helyesen ismertük fel a lakásdrágaság okait, helyesen fogjuk tudni megjelölni azokat az intézkedéseket és módokat, amelyekkel segíteni lehet rajtuk.

A segítség kétféle fajtája lehetséges: az egyik, amely a kapitalista termelési renden túlmegy, a másik, amely annak keretén belül igyekszik a bajon segíteni.

A kapitalista termelési renden túlmegy a segítsé- nek az a módja, amidőn községek, városok és az állam gondoskodnak olcsó kislakások építéséről. Minthogy az állam és a főváros nem akarnak profi- tot a befektetett tőke után, pusztán a kölcsöntőke kamatját, minthogy az adózás terén kedvezményeik vannak, minthogy egyszerre sokat építettvén, az építési költség is valamivel olcsóbb, olcsóbban ad- hatják a lakásokat.

Bármily helyes és dicséretes is a főváros lakás- építési programja és akciója, tartós sikere csak akkor lesz, ha a lakásszükséglet kielégítését telje- sen községi feladatnak tekintik, a szociáldemokrata felfogás értelmében.

Megjegyzendő azonban, hogy most a főváros ház- építése is nagyon drága; a vas, a fa, a téglá és mész az ő számára majdnem oly drága, mint a magántőkés számára. Ha az építés tovább folyik, a fővárost is sújtani fogja a telekspekuláció; drága .pénzen kell majd telkeket vásárolnia. Tehát a fő- város is csak annyival adhatja majd olcsóbban a lakásokat — ha csak óriási összeget rá nem akar fizetni —, amennyi az általános profitráta és az ál-

tala felvett kölcsönpénz kamata közti különbség, ami bizony nem sokat jelent, ha csak nem sikerül a telespekulációt megakadályozni és olcsó építőanyagot szerezni.

Másfelől a főváros és az állam lakásépítő akciója a magántőkét elriasztja a kislakások építésétől; a főváros és az állam lakásépítése tehát csak az esetben fogja a házbéreket csökkenteni, ha állandóan oly arányban történik az építkezés, hogy a természetes szaporodás és bevándorlás által előidézett lakásszükségletet teljesen kielégíti. Ha az építkezés nem történik ilyen nagy arányban — amint ezt mi követeljük —, úgy a városi és állami házak csak arra fognak szolgálni, hogy néhány ezer privilegiált, protezsált embernek olcsó lakást adjon, de az általános lakásdrágaságot megszüntetni nem fogja. A kapitalizmus keretein belül, minden nem kapitalisztikus jellegű vállalkozás —, ha csak nem oly méretű, hogy az illető ágban a kapitalizmus szerepét egészen megszünteti — csak ideiglenesen mérsékelheti a kapitalizmus által okozott bajokat. Mi tehát követeljük, hogy a lakásépítés mindenkorra kapcsoltsák ki a magánvállalkozás köréből és községi feladattá tétessék. Amennyiben ezt egyelőre keresztül vinni nem lehetne, felsoroljuk azokat az intézkedéseket, amelyek a kapitalizmus keretén belül képesek a lakásbéreket olcsóbbakká tenni. A kapitalizmus keretén belül minden tőkének meg kell hozni az átlagos profitot, különben a tőke távoltage magát az illető üzletágtól. A lakásdrágaság esetében tehát azt kell kérdeznünk: Minő intézkedésekkel lehet a a tőkének alacsonyabb házbérek mellett is az átlagos profitot biztosítani?

Ne értsen félre senki bennünket: nem a tőkésért fáj a fejünk, nem az ő profitjukat akarjuk védelmezni. De a kapitalizmus keretén belül, minden tőkének, mindég meg kell hozni legalább az átlagos profitot, a kapitalizmus ezen nagy törvénye alól nincs kivétel; ha mesterséges módon, a tőkésék átlagprofitja rovására akarjuk csökkenteni a házbéreket, a tőkésék megszűnnek házakat építeni, lakáshiány és drágaság áll be, ha csak a községek teljes mérték-

ben nem gondoskodnak a lakásszükséglet kielégítéséről.

Milyen módon lehet tehát olcsóbbá tenni a házbért, úgy hogy a házépítés mégis meg hozza az átlagos profitot. Nyilván úgy, ha csökkentjük a házépítés költségeit és a ház jövedelmének terheit.

A házépítést olcsóbbá tenni:

1. A telekspekuláció megakadályozása.

Ennek a módja nagyon egyszerű: minden üres telekre annyi adót vetnek ki, amennyi az évi érték-szaporulatnak megfelel. Minél tovább hagyja beépítetlenül a telket a tulajdonos, annál nagyobb az adója. Ezt az adót pedig a telektulajdonos senkire sem háríthatja át: ha ő többet kap a telkeért, a többletet adó fejében elviszik. Ilyen módon a telekspekuláció abszolúte meg van akadályozva, mert niúcs érteme tartogatni a telket, midőn az értékelkedést eladóztatják. így azután minden alkalmas terület beépítésre kerül; a telket olcsóvá téve, a házépítők kisebb házbér mellett is hozzájutnak az átlagprofit-hoz és így a házépítés föllendül, a verseny folytán a házbérek csökkennek.

2. Az építési költség kisebbítése.

A vas drágaságát meg lehetne szüntetni a vasrámok eltörlése által.

A téglakartell garázdálkodását községi téglagyár föllállítása által.

A fakartell árdrágítását az állami, törvényhatósági és községi erdők saját kezelése révén lehet megakadályozni. Szóval minden módon olcsóbbá kell tenni az építkezést.

3. A házadó eddigi rendszerét meg kell változtatni.

Az újonnan épülő házaknak — vagy legalább az 1—2—3 szobás lakásokból álló bérházaknak — teljes adómentességet kell adni, nem 15 évre, hanem minden időre. Hisz mint már fenn fejtegettük, a házadót sohasem a háziúr, hanem mindig a lakók fizetik, akikre a háziúr — az átlagprofit révén — áthárítja. A házadó ilyenformán a legigazságtalanabb, legnéprontóbb adó — rosszabb még a fogyasztási adóknál is, mert a levegőtől és napfénytől fosztja meg a városi szegény népet. Ha el-

törölnék a 35%-os házadót, úgy már 35%-kal alacsonyabb lakásbérek mellett is a házakba fektetett tőke meghozza az átlagos profitot, tehát a nagyon fellendülő házépítés révén a házbérek annyival leszállnának. A telkeket erősen meg kell adóztatni, mert ez nem hárítható át és a telek olcsó áron való eladását és beépítését mozdítja elő; a házadót el kell törölni, mert a lakókat, nem a házi urat sújtja.

A régóta fennálló házaknál — amelyek még olcsó telken, olcsó anyagból épültek —, amelyeknek tulajdonosai tényleg házbéruzsorások, mert az átlagos profitnál sokkal nagyobb hasznot húznak házaikból, ezeknél a házaknál a házadó továbbra is fentartandó volna. Mert ezek most már, a tömegesen felépülő új házak versenye folytán, nem tudnák a házadót áthárítani a lakóikra, hanem a maguk óriási túlprofitjából kényszerülnének azt fizetni.

A telek- és házadó ezen reformja véleményünk szerint az egye len igazán hathatós eszköze a lakásuzsora elleni küzdelemnek a kapitalizmus keretén belül: mutatja ezt a külföldi városok példája, ahol ilyenforma adórendszerek miatt olcsóbbak a lakások, mint nálunk. Angliában pl. a házadó a bérösszegnek csak 4%-a, ezért ott a házbér 25—30%-kal olcsóbb, mint nálunk.

4. A házbéruzsora elleni küzdelemnek még egy hathatós eszköze volna: jó és olcsó közlekedés létesítése a főváros körül minden irányban. A lakáskereslet ezáltal elterelődnék jórészt a fővárostól, ami a lakásszükség kisebbedését és vele a házbérek esését idézné elő.

A házbéruzsora alatt szenved nemcsak a munkás-ság, hanem a polgárság túlnyomó nagy része is, a városi lakosság 90 százaléka. Erélyes, céltudatos állami és városi lakáspolitiká mégis csak a munkás-ságtól várható; ehez azonban szükséges volna, hogy a munkásság befolyást gyakoroljon az állami és városi ügyek intézésére; szükséges volna az általános, egyenlő titkos választójog, nemcsak a parlamenti, hanem a városi választásoknál is!

A drágaság téves magyarázatai.

Míg a munkásság szenved a drágaság miatt, a polgári osztályok profitja rohamosan emelkedik, a munkásság elégedetlen, lázadó: nosza, harcba vonulnak a polgári osztály tollforgatói, hogy bizonyítsák, hogy a drágaságnak nem az uralkodó osztályok, hanem a természet mostohasága és a proletárok túlgyors szaporodása, avagy a könnyebb és tömegesebb aranytermelés, vagy pedig a munkabérek emelkedése az oka. Helyszűke miatt csak az utóbbinak cáfolatát adjuk.

A munkások — mondják ezek a tollforgatók — sztrájkjaik által felszöktették a munkabért. Minden termelőnek magasabb munkabért kell fizetni, tehát magasabb a termelési költsége, tehát drágábban kell árukat eladni, mint eddig. Emelkedett az élelem, a lakás, a ruházat ára és a munkások végeredményben mit sem nyertek bérmozgalmaik által. Amihez még hozzáfűzik, hogy mennyivel jobb volt régen, midőn a munkás még nem sztrájkolt és nem szervezkedett; a bére ugyan alacsonyabb volt, mint ma, de mivel minden olcsó volt, jobban meg tudott élni, mint manapság.

Ha ez az okoskodás helytálló volna, ha a drágulás a béremelés következménye volna, ez nagyon szomorú lenne a szervezett munkásságra nézve. Mert ez azt jelentené, hogy az egész szakszervezeti, a bérek javítását célzó munka haszontalan, mert amennyivel emelkednek a bérek, annyival emelkednek az árak. A szakszervezetek munkája tehát teljesen meddő volna!

Szerencsére a dolog nem így áll. A drágulás ugyan tényleg a munkásság bérének nagyobb szerű emelkedése után állt be, de nem volt ennek következménye! Az összes áruk árának emelkedése beállott volna az esetben is, ha a munkabérek mitsem emelkedtek volna. Csakhogy ez esetben a drágulás a munkásságot még borzasztóbban sújtotta volna, mint így.

Elsősorban nem igaz az, hogy az árak a termelési költség szerint alakulnak. Ez csak a szabad verseny esetén áll így. A mezőgazdasági termékekre ez a tétel sohasem állott, mert itt nincs verseny, itt minden piacra kerülő áru olyan áron kel el, mint a legrosszabb körülmények közt termelt áru, amely még kell a szükséglet kielégítésére. Ha valamely piac ellátására oly búzára is szükség van, amelynek termelési költsége 24 korona mázsánként, úgy az olyan búza is, amelynek termelési költsége csak 10 korona, szintén 24 koronás árban kel el, a különbség pedig, földjádék címén, a föld urát illeti. A mezőgazdasági munkabérek emelkedése itt talán emeli ugyan a termelési költséget, de nem kell hozzá emelje az eladási árat. Hogy mennyire semmi összefüggés a gabonaár és a munkabér között nincs, bizonyítja az, hogy az utóbbi 3—4 évben, a gabonaár rohamos emelkedése idején, a mezőgazdasági munkabérek egyáltalán nem emelkedtek.

Az iparcikkeknel régebben tényleg a termelési költség — a társadalmi munkamennyiség szabta meg az áruk árát. Addig ugyanis, míg szabad verseny volt. Ma már másképp áll a dolog. A legtöbb iparág termelői ma már nem versenyeznek egymással a piacon.

A piacra kerülő iparcikkek túlnyomó része — mint azt már előbb kimutattuk, — kartellár mellett kerül forgalomba, a verseny kizárásával. Az árakat a termelők olyan magasra felferik, amennyire ezt a behozatali vám által gátolt külföldi verseny engedi, vagy amíg észreveszik, hogy a magas ár miatt a fogyasztás már annyira csökken, hogy az összes profit is kisebb lesz, mint alacsonyabb ár, de nagyobb forgalom mellett.

Világos, hogy a munkabér emelkedése emelheti ugyan a kartellárak termelési költségét; de mivel verseny nincsen, a termelési költség és az eladási ár közt semmi összefüggés nincsen és így a munkabér és vele a termelési költség emelkedése éppenséggel nem oka a drágulásnak. A drágulás épp oly nagy volna, ha az ipari munkabérek nem emelkedtek volna; de akkor a kartellben álló szénmágnások, cukorbárók, vasuzsorások túlprofitja még sokkal nagyobb volna, mint manapság.

De nem igaz az az állítás sem, hogy a munkabérek emelkedése, a munkások napi vagy heti keresetének emelkedése drágítja a termelést, emeli a termelési költséget.

Tudvalevő ugyanis, hogy a jobban fizetett és rövidebb ideig dolgozó munkások munkateljesítménye jóval nagyobb, mint a rosszul fizetett és így rosszul táplált, hosszú munkaidőt robotoló munkásé. És pedig nem azért, mintha a jobban fizetett, rövidebb ideig dolgozó munkás szorgalmasabb akarna lenni. Számtalan statisztikai vizsgálat kimutatta, hogy ha megjavítják a munkások bérét és leszállítják a munkaidőt, a munkások önkéntelenül is többet dolgoznak, mint addig.

Ámde a munkáltatók nemcsak a munkásságnak önkéntelenül, a béremeléssel és munkaidőrövidítéssel velejáró teljesítményemelkedését használják ki, hanem a legraffináltabb módjait a munkás-hajszolásnak találják ki. Gyorsabban forognak a gépeknek kerekerei, nagyobbak, bonyolultabbak a gépek, úgy hogy a béremelés ellenére a munkatermek egy-egy darabjára, egy ekére vagy egy kalpra manapság kevesebb munkabérkiadás esik, mint ezelőtt 10—20 évvel, amikor a napibérek alacsonyabbak voltak.

Valaki persze azt mondhatná ez ellen, hogy a munkások jórésze akkordban dolgozik; az akkordbérek emelése pedig a termelési költségek emelkedését jelenti. Ámde itt is két dolgot kell figyelembe venni.

Először is az akkordbérek mindig a napszámbérek bérköltsége szerint alakulnak; az akkordban dolgozó

munkások keresete ugyan állandóan nagyobb valamivel, mint az órabérért dolgozóké, de csak annyival, sőt valamivel kevesebbel, amennyivel több a teljesítményük. Mihelyt az akkordban dolgozóknak keresete oly magas volna, hogy a munkaköltség felülmúlná a napszámban dolgozók által készített ugyanolyan cikkek munkaköltségért, a gyárosok rögtön leszállítanák az akkordokat, vagy visszatérnének a napszámberrendszerre! A munkaköltség tehát itt sem emelkedhetett, mert új gépek alkalmazása alkalmával az akkordbéreket időnként leszállították.

Nyilvánvaló tehát, hogy a munkabérek emelése egyáltalán nem jelenti a termelési költség emelkedését, sőt a munkabéremelkedés egyenesen együtt járhat a termelési költség csökkenésével.

Tegyük fel azonban, hogy a munkabérek emelkedésével nem járt együtt a munkateljesítmény emelkedése, tegyük fel, hogy amennyivel emelkedett a munkabér, annyival emelkedik a termelési költség és vele az eladási ár.

Ezek helytelen feltevések, mint előbb láttuk. De még ezek mellett a helytelen feltevések mellett is csak a mostani drágulás igen elenyésző részét lehet a munkabéremelkedésnek tulajdonítani, mert a munkabér is csak igen kis részét teszi a termelési költségnek, illetve az eladási árnak.

Vegyünk egy példát. A cukor ára az utolsó időben 80 fillérről 120 fillérré emelkedett kilogrammonként. A 80 fillérből azonban 38 fillér adó volt, úgy hogy a gyáros csak 42 fillért kapott egy kilogrammért, levonva ebből körülbelül 2 fillér hasznót a kereskedő részére. Marad 40 fillér.

Ebben a 40 fillérben benne foglaltatik a cukorgyáros és a répatermelő profitja, továbbá a földbirtokos földjáraadéka; továbbá a gyártásnál és földművelésnél elhasznált gépek és anyagok értéke. Világos, hogy a 40 fillérnek csak egy igen csekély része a munkaköltség és így a munkabérek bármily nagymérvű emelkedése sem szolgálhatott okul a kész cukor árának 80 fillérről 120 fillérré való emelkedésének. Hasonlóan áll a dolog minden

árunál. Az áru ára földjáraadékból, tőkekamatból, tőkekopásból, profitból, szállítási költségből, adóból, vámából tevődik össze a munkaköltségen kívül. A munkabérek emelkedése bármily nagy legyen is, az áru termelési költségét, illetve eladási árát csak igen kis mértékben emelheti.

Hogy mégis annyiszor halljuk ezt az érvet, ez részben rosszakaraton, részben tudatlanságon múlik.

Hosszakaraton, amennyiben a termelők és a drágaságból hasznot húzó uralkodó osztálynak érd* ke a drágulást a munkásokra kenni és így a közvéleményben a munkabéremelkedés ellen hangulatot kelteni: a bérmozgalmak mindig jó ürügyet szolgáltatnának így az áremelésre.

De sokan tudatlanságból is állítják ezt. Ezeket megtéveszti az, hogy a drágulás és a sztrájkok rendszeresen egyidőbe esnek. Holott ennek igen természetes oka van. Az árak mindig a jó konjunktúra idején emelkednek, amikor minden vállalat jól megy, nagy az áruforgalom, élénk a kereslet. De éppen ebben az időben van a legtöbb kilátás eredményes bérmozgalmakra, ilyenkor van tehát a legtöbb sztrájk is.

A sztrájkok nem okai a drágulásnak. Megfordítva, a drágulás az oka sok bérmozgalomnak és sztrájkoknak. Az élelmiszer és lakás rettenetes drágulása még a legpetyhüdebb proletár elkeseredését is fell villanyozza; ilyenkor mindenki belátja, hogy szervezkedni és harcolni kell, különben éhen veszünk...

Hogy mennyire nem igaz az, hogy a magas munkabérek magas termelési költségeket és így drágaságot okoznak, legvilágosabban bizonyítja az, hogy azok az államok vezetnek a világforgalomban, amelyek a legmagasabb munkabéreket fizetik. Anglia, Amerika és Németország ipari termékei uralkodnak ma a világpiacon, ezek szorítják ki olcsóságuk révén más államok termékeit; holott a munkások keresete Amerikában, Angliában és Németországban sokkal magasabb, mint nálunk. Nyilvánvalóan rosszakarató ferdítés tehát az az állítás, hogy a magas munkabérek megdrágítják a termelést és okai a drágulásnak.